Міністерство освіти і науки України
Сумська обласна рада
Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Факультет підвищення кваліфікації і перепідготовки

Кафедра психології

Дудка Євген Анатолійович

Особливості розвитку мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці

Кваліфікаційна (магістерська) робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
освітньо-професійної програми Практична психологія

Науковий керівник:
Вознюк Алла Вікторівна,
завідувача кафедри психології,
доктор психологічних наук, професор

Рекомендовано до захисту
рішенням кафедри психології
Протокол № 11 від «29» січня 2025 р.

Завідувач кафедри Алла ВОЗНЮК

Суми – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....2

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ …….....……...5

1.1. Сутність і структура мотивації, сутність понять «мотив» у психологічній науці……..5

1.2. Вікові особливості мотивації юнаків…….16

1.3. Типологія мотивів навчальної діяльності і психологічні особливості в юнацькому віці……...27

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ..…….....40

2.1. Методики та процедура дослідження особливостей прояву мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці ……..40

2.2. Аналіз результатів дослідження особливостей прояву мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці та чинників, які впливають на неї…....45

2.3. Психологічні рекомендації щодо розвитку мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці ……...……..……55

ВИСНОВКИ……..……...63

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……...…….…66

ДОДАТКИ ……71

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасних умовах пріоритет освіти, орієнтованої на соціально-мотиваційні чинники та загальнолюдські цінності, перевищує значущість методологічного підходу, спрямованого на особистісну переорієнтацію, яка має зберігати активну пізнавальну позицію. У цьому контексті особливого значення набуває процес формування мотиваційної сфери особистості молоді. Це пов'язано з тим, що у молодих людей формується новий світогляд, змінюється система цінностей, вони визначають стратегії поведінки у взаємодії з дорослими, однолітками та вчителями, а також формують своє ставлення до навчання. Водночас проблема мотивації сучасної молоді та питання психологічної підтримки навчання залишаються недостатньо вивченими.

Дослідження особливостей мотивації досягнення успіху у юнацькому віці це надзвичайно важлива проблема сьогодення, адже впливає на подальше життя юнаків, їх впевненість в собі, самооцінку, рівень досягнень, рівень концентрації на невдачах, потреби в успіху. Саме це обумовлює необхідність аналізу та вивчення структури мотивації юнаків щодо особистого життя та навчальної діяльності. Юнацький вік характеризується неврівноваженістю психічних і нервових процесів, необ'єктивною самооцінкою, частими змінами настрою, мрій, відповідно змінюються задачі, які вони перед собою ставлять. В той же час значна частина юнаків змотивована не на досягнення успіху, а на уникнення невдач, їх характерна пасивність, прокрастинація, відсутність рішучості, негативні аспекти у відносинах з однолітками та дорослими. Тому ці види виявлених мотивів стають провідними в міжособистісній взаємодії для юнаків, в спілкуванні з однолітками, в навчанні та в побутовому житті. Саме тому обрана тема є надзвичайно актуальною.

Психологічні особливості мотивації досягнення успіху у юнацькому віці розглядали різні вчені, а саме: І.Д. Бех, О.А. Дніпрова, С. М. Дятленко, М.С. Каган, С.С. Канюк, О.Є. Коваленко, М. В. Кондратьева, А.Н. Леонтьєв,

Г. Линдсей, С.Д. Максименко, А.К. Маркова, Т. А. Матис, В.Ф. Моргун, Н.Г. Морозова, А.В. Мудрик, Р.С. Немов, Л. Р. Нікогосян, А.Б. Орлов, А.І. Терещук, Х. Хекхаузен, К.С. Холл, М.М. Філоненко, В.В. Ягунов, К. DeCastella та інші.

Незважаючи на значні наукові дослідження особливостей мотивації досягнення успіху у юнацькому віці, ця тема й надалі потребує наукових досліджень, адже постійні зміни у зовнішньому середовищі значно впливають на мотивацію досягнень успіху у юнацькому віці. Актуальним залишається постійний пошук шляхів та розробка заходів з підвищення рівня мотивації досягнень успіху у юнацькому віці. Крім того, мало дослідженими залишаються питання вирішення проблем мотивації досягнень успіху у юнацькому віці.

Проблема мотивації є актуальною як для вітчизняної, так і для зарубіжної психології. З одного боку, це пов’язано із необхідністю глибокого дослідження реальної людської поведінки, зокрема її мотиваційних чинників, які визначають закони діяльності й взаємодії. З іншого боку, важливо розкрити взаємозв’язки між внутрішніми мотиваційними установками та діяльністю людини, що зумовлюється соціальними факторами.

Питання мотивації викликає великий інтерес у психології як усередині країни, так і за кордоном. З одного боку, це відбувається тому, що нас потрібно змусити провести психологічне дослідження, вникнути в реальну людську поведінку, і за її правилами ми повинні знати про закони людської поведінки сьогодні, особливо мотивації та примусу. З іншого боку, назріла потреба розкрити зв'язки між внутрішніми мотиваційними схильностями і діяльністю людини, що випливають із соціальної детермінації її психіки.

Дослідження базується на загальних підходах до вивчення мотиваційної сфери особистості, викладених у роботах М. Алексеєвої, Б. Ананьєва, В. Асєєва, Л. Божович, В. Вілюнаса, Г. Костюка, С. Максименка та інших. Також враховано концептуальні положення щодо формування

мотивації навчання через організацію діяльності, які розглянуті в роботах П. Гальперіна, В. Давидова, С. Занюка, Н. Тализіної, Д. Ельконіна та інших. Крім того, основні аспекти проблеми формування мотиваційної сфери юнаків розкрито у дослідженнях Л. Божович, І. Булах, Л. Виготського, З. Карпенко, О. Лютак, В. Москальця, Г. Федоришин та інших.

Отже, соціальна значущість проблеми та недостатність в її науковому розробленні зумовили вибір **теми дослідження:** «Особливості розвитку мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці».

Об'єкт дослідження – мотивація до навчальної діяльності в юнацькому віці.

Предмет дослідження – особливості розвитку мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці.

Метою дослідження є теоретичне та емпіричне дослідження прояву мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці та особливостей її розвитку.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз і розкрити особливості реальних підходів до вивчення мотиваційної сфери навчання юнаків.

2. Уточнити зміст складових мотивації навчання юнаків з урахуванням їхніх вікових особливостей.

3. Дослідити особливості прояву мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці та чинники, які впливають на її прояв.

4. Розробити психологічні рекомендації для розвитку мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у розширенні наукових уявлень про мотиваційну сферу особистості юнаків, зокрема про вікові особливості формування мотивації навчальної діяльності. Отримані результати дозволяють уточнити взаємозв'язок між внутрішніми мотиваційними чинниками та зовнішніми соціальними умовами, що впливають на активну пізнавальну діяльність молоді.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені рекомендації будуть сприяти розвитку мотивації юнаків у навчальній діяльності.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, узагальнення з теми дослідження. Емпіричні: Опитувальник «Шкала навчальної мотивації» (за методикою Н. Грецова), Тест мотивації досягнення успіху та уникнення невдач (А. Мехрабіан, адаптація М. Шуберта), Методика діагностики мотивації навчання Т. Ільїної.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків а також списку використаних джерел, робота нараховує сторінки. Робота містить таблиці та рисунки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

1.1 Сутність і структура мотивації, сутність понять «мотив» у психологічній науці

Мотивація є одним із ключових понять у психології та педагогіці, адже вона визначає рушійні сили, які спонукають людину до діяльності, спрямованої на досягнення певної мети. У загальному розумінні мотивація — це внутрішній стан, який активує поведінку, визначає її напрямок і зумовлює тривалість. Дослідники, такі як Л. Божович, А. Маслоу, С. Максименко, одностайні в тому, що мотивація має складну багаторівневу структуру, яка включає різні види мотивів, потреб і цінностей.

На думку Л. Божович, мотивація — це динамічна система внутрішніх мотивів, які формуються під впливом соціального середовища й особистого досвіду. Вона підкреслює, що мотиви є не лише джерелом активності, але й основою для розвитку самосвідомості. Аналогічно С. Максименко вважає, що мотивація є основним механізмом, який визначає поведінку людини та сприяє її адаптації до соціального оточення [28].

Одним із найбільш відомих підходів до розуміння мотивації є теорія ієрархії потреб А. Маслоу. Він стверджував, що основою мотивації є потреби, які впорядковані за рівнями: від базових фізіологічних до потреб самореалізації. Згідно з цією теорією, людина прагне задовольнити потреби нижчого рівня, перш ніж перейти до потреб вищого рівня. Це підкреслює складність і багатовимірність мотивації.

Сучасне суспільство стрімко розвивається, відкриваючи нові обрії наукових досліджень. Успішна людина, успішна діяльність, успішний професіонал – ключові поняття новітнього соціокультурного простору, у якому особистість виступає суб’єктом досягнення успіху, зокрема у професійній діяльності.

У психологічній літературі існують різні погляди на поняття мотивація. Вони не відповідають історичним дослідженням даної проблеми, а відображають різноманіття думок різних авторів і наукових шкіл. Щоб зрозуміти зв'язок між мотивацією та мотивацією, важливо зрозуміти основи творчої мотивації. У деяких ситуаціях емоції розглядаються як більш широкі поняття, а в інших – як емоції вищого рівня. У спробах класифікації мотивації спостерігалися також мотиваційні аспекти мотивації:

зовнішнє і внутрішнє, мінливе і істотне, реальність і можливість, конкретне і не конкретне, маленьке і органічне, позитивне і негативне, і це ще далеко не кінець історії.

Визначимо основні поняття, актуальні для дослідження зазначеної теми.

Згідно зі словником за редакцією В.Г. Кремень, мотивація - це психічні явища, що стали спонуканням до виконання тієї або іншої дії, які визначають активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату [17, 25].

Мотив – усвідомлена потреба, яка викликає активність людини й визначає спрямованість цієї активності [13, 26].

Мотивування – пояснення людиною причин своїх дій із посиланням на обставини, що спонукали її до вибору певної дії [13, 27].

А. Мудрик вважає, що мотивація – це не лише мотиви, а й ситуативні чинники, що є досить динамічними та мінливими [28, 6]

Теорія підкріплення в зарубіжній психології за фахом. [4; 22; 27] Обговорення теорій іноземного впливу проходило двома шляхами.

У першому випадку інтереси та бажання розглядаються як незмінні аспекти людської природи. Завдяки фантазії та обмеженому простору вони здатні досягати своїх цілей та мрій. Однак існує третій підхід, який приваблює дослідників, які прагнуть розкрити взаємозв'язки між цими двома підполями. Наприклад, хоча можна визначити альтернативні теорії,

які добре класифіковані, існує ризик того, що різні теорії мотивації будуть втрачені.

Детальний аналіз кожного можливого фактора, включеного в теорію мотивації малого міста та психології сусідства.

Методологічні підходи дослідників, що ґрунтуються на тому чи іншому інтелектуально-мотиваційному підході, знаходять своє відображення в поясненнях цього феномену та уявленнях про його місце в історичній пам'яті. [26] .

Однак існують ширші визначення повноважень, які виходять за рамки концепцій повноважень. Так, за припущенням С. Л. Рубінштейна, мотивація – це характеристика харчової поведінки, яка є зовнішньою метою сприйняття їжі, психіки та свідомості [6].

Мотивація є пояснювальним конструктором, який застосовується для пояснень причин поведінки людей (того, чого вони поводяться так, а чи не інакше), його спрямованості та правових механізмів здійснення.

Мотивація навчання – це сукупність мотивів навчання; психологічні причини, що спонукають учня до навчання. Існує точка зору, згідно з якою мотиваційна поведінка – це результат дії двох чинників: особистісного та ситуаційного.

Мотивація навчання неможлива без певних стимулів. Стимул – спонукальна причина, що суб'єктивно сприймається й викликає спрямовану активність людини. У деяких випадках стимул може стати мотивом, для чого людина мусить усвідомити стимул, «переробити» та відбити його у свідомості.

Стимули направляють та мотивують юнаків на певні досягнення та успішність.

Мотивація досягнення – це особливий вид мотивації людини. Під мотивацією досягнення ми розуміємо мотивацію, спрямовану на краще виконання будь-якої діяльності, яка орієнтована на досягнення результату.

Мотивація досягнення проявляється у прагненні суб’єкта докладати зусилля і бажання досягати кращих успіхів життєдіяльності

Цей підхід до мотиваційного мислення тяжіє до виявлення на перший погляд різноманітних і різноманітних психологічних категорій, таких як бажання, прагнення, цілі, бажання, прагнення, цілі. Зрозуміло, що поняття мотиву трактується двояко. Під мотивом розуміють: мотивація - це система мотивів особистості, процес узгодження мотивів і характеристик спонукальної ситуації.

1) сприяння діяльності, пов'язаній із задоволенням освітніх потреб; сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що формують дію суб’єкта та визначають її спрямованість; 2) сутність (матеріальна чи ідеальна), що спонукає і визначає вибір напрямку діяльності, у якому вона здійснюється; 3) аргументоване судження, що дає змогу обрати певні дії.

Рис. 1.1 Визначення мотиву

Важливим аспектом мотивації є її структура, яка включає внутрішню і зовнішню мотивацію. Внутрішня мотивація пов'язана з інтересом до самої діяльності та її змісту. Як зазначає Е. Десі, внутрішня мотивація виникає тоді, коли діяльність приносить задоволення і відповідає внутрішнім цінностям людини. Зовнішня мотивація, у свою чергу, обумовлена зовнішніми стимулами, такими як винагорода, схвалення чи уникнення

покарання. За словами Р. Райана, баланс між цими двома типами мотивації є критичним для успішної діяльності та розвитку особистості.

Мотивація досягнення – це особливий вид мотивації людини. Під мотивацією досягнення ми розуміємо мотивацію, спрямовану на краще виконання будь-якої діяльності, яка орієнтована на досягнення результату. Мотивація досягнення проявляється у прагненні суб'єкта докладати зусилля і бажання досягати кращих успіхів життєдіяльності.

За визначенням Ю.О. Назара, успішність – це динамічний процес, тому при дослідженні цього феномену не слід відокремлювати його від діяльності людини, зокрема власне самого процесу досягнення успішності. Процес досягнення успішності не є короткотривалим, він має певні передумови та особливості перебігу, що визначаються різноманіттям чинників, які й обумовлюють цей процес [30, 217].

Згідно з Х. Хекхаузеном мотивація досягнення може бути визначена як спроба збільшити або зберегти максимально високою здатність людини до усіх видів діяльності, до яких можуть бути застосовані критерії успішності і де виконання такої діяльності може привести або до успіху або до невдачі.

Інтегральною частиною мотивації є потреби, які визначають бажання людини. Як зазначає С. Рубінштейн, потреби можна розділити на базові, соціальні й духовні. Базові потреби є інстинктивними й необхідними для виживання, соціальні формуються під впливом суспільства, а духовні пов'язані з прагненням до самореалізації. Ці рівні взаємодіють між собою, формуючи унікальну систему мотивів кожної людини.

Варто звернути увагу на поняття цінностей у структурі мотивації. За визначенням Г. Костюка, цінності є основою для формування довготривалих мотивів, які визначають вибірковість поведінки. Вони спрямовують людину на досягнення важливих для неї цілей і забезпечують стійкість мотиваційної системи. Наприклад, прагнення до знань може стати

центральним мотивом навчальної діяльності, якщо воно базується на особистісній цінності саморозвитку [24].

У контексті навчальної діяльності мотивація має свої специфічні особливості. Як зазначає Т. Ільїна, навчальна мотивація включає пізнавальні, соціальні та утилітарні мотиви. Пізнавальні мотиви пов'язані з інтересом до знань і процесу їх здобуття, соціальні — із бажанням досягти успіху в колективі, а утилітарні — із прагненням отримати вигоду від навчання. Важливо зазначити, що гармонійне поєднання цих мотивів сприяє ефективній навчальній діяльності.

У сучасній психології Є. П. Ільїн використовує комплексний підхід до розуміння сутності мотиву, згідно з яким не слід сперечатися про те, що саме таке мотив - бажання, намір, спонукання, мета, а наявні моменти, що об'єднують де зір, бо в кожного є якийсь закон. На думку автора, такий зв’язок можливий, якщо розглядати мотив як складну психологічну сутність, що включає потребу, ідеальну мету, мотив і намір [3].

Б. Г. Додонов пояснював, що будь-яка поведінка завжди є результатом внутрішньої мотивації та зовнішньої оцінки. «Обидва представляють, так би мовити, два полюси системи обумовлення нашої добровільної діяльності - системи, яка виникає тому, що вона «закрита» потребами об'єкта». Звичайно, для обох полюсів можна придумати різні термінологічні позначення, справа не в назвах, але ці два полюси власне мотиваційної системи повинні бути відображені в концептуальній системі» [20].

Друга частина пояснення цього явища полягає в тому, що воно визначається не як статична сутність, а як динамічна сутність, як процес, як механізм. У цьому контексті мотивація – це «складний механізм взаємозв’язку зовнішніх і внутрішніх поведінкових факторів, який визначає місце, спрямованість і спосіб здійснення певних форм діяльності» [19].

М. В. Савчин вважає, що мотивація – це процес, який інтегрує особистісні та ситуативні параметри на шляху до регуляції поведінки, що

трактується як первинно пов’язане з мотивом формування мотиву – динамічним процесом формування мотивів [27].

Об’єднуючу позицію обирає О. В. Сидоренко, згідно з якою під терміном «мотивація» можна розуміти дві групи явищ: єдину систему мотивів і систему дій щодо спонукання інших до певних дій [9].

Водночас у другому абзаці цього визначення автор пропонує замінити термін «заохочення» на термін «управління заохоченням», якому він надає перевагу. «Частковий тип мотивації, що є частиною навчання», навчальна мотивація визначається як складна ієрархічна система різних типів мотиваційних факторів, що є мотивацією.

Значно вужче і конкретніше розуміння її призначення розглядалося в теоретичних і експериментальних дослідженнях видатних психологів. Наприклад, С. Л. Рубінштейн вважає, що спонукання діяти певним чином створюється зовнішніми чинниками та явищами – рушіями поведінки або – закріпленими в загальній системі мотивацій [4].

З точки зору фундаментальної теорії Д. М. Узнадзе встановив, що мотив - це думка, яка спонукає суб'єкта до дії; це необхідно, оскільки така поведінка визнається ефективною [5].

А. М. Якобсон вважав, що воно стимулює дію. Л. І. Божович ототожнював мотиви з внутрішньою позицією особистості. Ом. Стимулювання діяльності Леонтьєв називав питанням необхідності - матеріальної чи ідеальної, чуттєвої чи уявної, душевної.

Як показує аналіз різних визначень, більшість авторів неминуче приймають значення, які вони будують. Але не всі розуміють чому. Відбувається ототожнення мотиву з іншими психічними явищами або приписування мотиваційної (мотиваційної) функції іншим властивостям особистості, а власне виведення категорії мотив виходить за межі психічного. Але хоча більшість вчених розходяться в думках щодо причин, одне пояснення, здається, виникає знову і знову. [6; 7; 8] .

Дослідники також приділяють увагу ролі емоцій у мотивації. Як стверджує В. Вілюнас, емоції є одним із ключових компонентів мотивації, адже вони посилюють або послаблюють дію мотивів. Наприклад, позитивні емоції, пов'язані з успіхом, стимулюють подальшу активність, тоді як негативні емоції можуть знижувати мотивацію.

Особливе місце у вивченні мотивації посідає питання про взаємозв'язок мотивів і цілей. За словами Г. Олпорта, мотиви слід розглядати як динамічну силу, що спрямовує поведінку на досягнення конкретних цілей. Цілі, у свою чергу, впливають на формування нових мотивів і стимулюють розвиток особистості. Наприклад, у процесі навчання мета здобути високу оцінку може перетворитися на прагнення до глибшого розуміння предмета.

Мотивація досягнення спрямована на певний кінцевий результат, що отримується завдяки особистісним особливостям людини, а саме: на досягнення успіху або уникнення невдачі. Вона підштовхує людину до «природного» результату ряду пов’язаних одна з одною дій. Передбачається чітка послідовність серії дій, які робляться одна за одною. Для мотивації досягнення характерний постійний перегляд цілей. Х. Хекхаузен вважав, що ця характеристика мотивації досягнення важлива, оскільки низка дій, спрямованих на досягнення мети, може уриватися на якийсь час, іноді на місяці або роки. Також важливою характеристикою мотивації досягнення, на його думку, є постійне повернення до перерваного заняття. Таким чином, створюються складні, але існуючі структури діяльності, які ведуть за допомогою досягнення серії субцілей до головної мети, нехай навіть дуже віддаленої. Планування стає необхідним для досягнення впорядкованої послідовності та функціональної організації ланцюга [47, 14].

О. А. Дніпрова розглядає мотивацію досягнення як структурне утворення, мотив якого – досягнення успіху і уникнення невдачі, що

складаються з таких компонентів: потреба досягнення мети та її антиципація, інструментальна активність, афективний стан, результат діяльності і ставлення до цього оточуючих [6, 18].

Не можна оминути увагою і роль зовнішнього середовища у формуванні мотивації. Як зазначає Б. Ананьєв, соціальні умови, такі як сім'я, школа та суспільство, відіграють вирішальну роль у формуванні мотивів. Наприклад, підтримка вчителів і батьків може стимулювати інтерес до навчання, тоді як негативне ставлення або надмірний тиск можуть знижувати мотивацію [2].

Згідно з концепцією мотивації Д. МакКлелланда можуть бути виділені три групи потреб: потреба у владі, потреба в причетності, потреба в успіху. Людина, яка прагне до успіху, ставить перед собою різні завдання, відрізняється ініціативною поведінкою та діє, як правило, у стані усвідомленого розумного ризику. Найчастіше потреба в успіху задовольняється лише при доведенні праці до успішного завершення. Але ця міра розвитку потреби до успіху у всіх різна і від цього залежить ефективність діяльності та професійний успіх. Для людей з сильною мотивацією для досягнення мети характерне саме прагнення до успіху, а для осіб із слабкою мотивацією досягнень основний сенс полягає в прагненні уникнути невдачі. За цією ж концепцією, в осіб з помірною мотивацією до досягнення мети – середній рівень ризику, а ті, хто бояться невдач, схильні до низького рівня ризику або, навпаки, дуже високого. Якщо у людини сильна мотивація на успіх, то, як правило, у неї надії на успіх набагато менш виражені, ніж при слабкій мотивації на досягнення. Специфічним мотивом діяльності людини є поняття мотивації досягнень, яке займає важливе місце у ієрархії потреб поряд з іншими особовими мотивами [9, 109].

Представники діяльнісного підходу (С. Рубінштейн, О. Лєонтьєв) наголошують на важливості практичної діяльності як перетворюючої рушійної сили розвитку психіки людини. Діяльність змінює те, на що вона

спрямована (об'єкт), і ця зміна визначається психологічними особливостями людини (суб'єкт). С. Рубінштейн також підкреслює, що під час творчої діяльності твориться сам творець, тобто сама діяльність повинна надихати людину на позитивні зміни, які можуть привести її до успіху [39].

Таблиця 1.1

Взаємозв'язок мотивації з характером навчальної діяльності

Показники навчальної діяльності	Мотивація	
	Зовнішня	Внутрішня
1	2	3
Тенденція до продовження навчальної діяльності	Припиняється, якщо зникають зовнішні стимули	Триває досить довго
Креативність	Викликає напруженість, стримує творчість	Сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості
Складність завдань	Учні надають перевагу спрощеним завданням, що призводить до втрати інтересу й активності у навчальній діяльності	Надають перевагу ускладненим завданням, що полегшує виконання дій, які вимагають евристичного підходу
Характер виконуваних дій	Полегшує виконання дій, що вимагають алгоритмічного підходу, але погіршує якість вирішення евристичних завдань, сповільнює творчу активність	Заважає виконанню алгоритмічних завдань, але сприяє евристичному підходові до вирішення завдань, прискорює зростання творчого мислення
Ефективність засвоєння навчального матеріалу	Поверхневе оволодіння навчальним матеріалом	Більш високий рівень освоєння теоретичного матеріалу
Тип сформованого мислення	Позитивно впливає на формування алгоритмічного мислення й алгоритмічної діяльності	Більш успішно впливає на пізнавальні процеси та поведінку особистості, сприяє формуванню творчого мислення

Підсумовуючи, можна зазначити, що мотивація є складною системою, яка включає різні рівні, типи і компоненти. Вона формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, які взаємодіють між собою, визначаючи поведінку і діяльність людини. Розуміння сутності і структури мотивації має важливе значення для її ефективного формування і розвитку, особливо у контексті навчальної діяльності.

Таким чином, мотивація — це багатогранний феномен, який забезпечує активність, цілеспрямованість і стійкість поведінки людини. Її дослідження є ключовим для розуміння механізмів навчання, самореалізації та соціальної адаптації особистості.

1.2. Вікові особливості мотивації юнаків

Молодість – це процес розвитку свідомості та світогляду, прийняття рішень, людського підходу. Підлітковий вік історично дискримінований і став універсальним явищем, яке вражає хлопчиків і дівчаток усіх верств суспільства з кінця 20-го століття, з розвитком індустріалізації та урбанізації. Вік вищої освіти є основною підготовкою психологічних структур особистості до процесу самовираження.

Прагнення до самовираження є первинною потребою студентів університету, підкріпленою стійкою мотивацією. М. Лук’янової, загальний зміст розвитку навчальної мотивації дітей старшого віку переміщує учнів від негативно-байдужого ставлення до гарного навчання, свідомого, відповідального, тобто навчання. позитивний, де об’єктом навчання є всі компоненти мотиваційної сфери та здатність до навчання в усіх її аспектах

М.І. Алексєєва, Б.Ф. Баєв, Л.І. Божович, Н. Воронова працювали над дослідженням стимулюючого навчання серед педагогів і психологів; П.А. Гончарук , В. Кириленко , Т.А. Матис, А.К.Маркова, М. Лук'янова, В.А. Семиченко, Л. Чаговець та ін. Огляд літературних джерел виявляє суперечливість у визначенні поняття концепції мотивації. Огляд

літературних джерел показує, що в сучасній психології існує недостатня послідовність у визначенні поняття мотивації.

Юнацький вік традиційно вважається періодом інтенсивного – розвитку самосвідомості особистості. Цей процес детермінований, з одного боку, внутрішніми закономірностями розвитку, з іншого – об'єктивними обставинами, у яких відбувається становлення особистості [41, 198].

Згідно з періодизацією Д.Б Ельконіна, підлітковий вік триває з 10-11 до 13-14 років та має три етапи – молодший, середній та старший підлітковий вік. Цьому періоду характерне бажання спілкування з однолітками. Бажання знайти себе, своє місце в колективі. З'являється самооцінка – те, як юнак бачить себе на тлі своїх друзів, класу, компанії, порівнює себе з іншими. Основна потреба – бути частиною групи, отримувати її підтримку, відчувати єдність.

Юнацький вік – це часовий зеніт формування особистості, потреби котрої чітко визначені у часі та пов'язані з майбутнім. Юнацтво – це «ранок життя», що забезпечує творчу продуктивність, імовірність якомога більшої самореалізації протягом подальшого життя. Юність – це завершальний етап формування особистості, етап самовизначення та вибору свого життєвого шляху.

Основним новоутворенням у цьому віці є відкриття власного Я, розвиток рефлексії, усвідомлення своєї індивідуальності, налаштованість на побудову власного життя. Однією з основних цілей і прагнень старшокласників є встановлення міцних рівноправних взаємин з оточуючими, що включає відносини з викладачами, однокласниками, друзями, взаємини в сім'ї. Одночасно в них знижується рівень тривожності та напруженості, нормалізується самооцінка, завершується статева ідентифікація і формується психологічна стать [28, 247-248].

Можна сказати, що нові інтелектуальні можливості, які виникають у ранній юності, розширюють горизонти самосвідомості молодої людини,

поглиблюють її рефлексивні характеристики. Це період пошуку власного Я, основою формування якого є структурована індивідуальна система ціннісних орієнтацій. Найважливішим надбанням цього віку є відкриття свого внутрішнього світу.

Розглядаються безліч критеріїв, що впливають на реалізацію життєвих цілей, одними з них є самооцінка і рівень домагань, локус контролю і готовність особистості до ризику. У людей, орієнтованих на успіх, частіше переважають реалістичні, а в індивідів, орієнтованих на невдачу, – нереалістичні, завищені або занижені, самооцінки. Особистості, які прагнуть успіху, приписують свої досягнення внутрішнім факторам (внутрішній локус контролю), а особи, які уникають невдачі – зовнішнім факторам (зовнішній локус контролю). Параметр локусу пов’язаний з самооцінюючими емоціями, тобто з самооцінкою особистості. Успіх в діяльності також забезпечується оптимальним поєднанням готовності до ризику і раціоналізму.

Поняття мотивації пов’язане з багатьма психологічними феноменами, зокрема [6, с. 34]: 1.1.

1. Наявність системи факторів або відсутність причин, які спонукають людину робити чи не робити певні речі, спонукає до дії;

2. Свідоме використання всієї системи збудника, що сприяє активізації діяльності;

3. Процес руйнування системи збудника, який правильно виконується у відповідному процесі.

Відсутність узгодженості у визначенні поняття «розширення прав і можливостей» відображає багатогранність цієї проблеми, а також численні аспекти самого розширення можливостей. Як зазначив Є.П. За словами Ільїна [2], одним із найвидатніших досліджень педагогічної практики є концепція мотивації та підкріплення в галузі психології. Мотивація навчальної діяльності визначається як усі характеристики навчальної діяльності: наміри, інтереси, установки, почуття обов’язку тощо.

Підлітки не лише пізнають навколишній світ, а й формують про нього свою думку, тому що в них йде процес формування своїх власних поглядів на питання моралі, самим розібратися у всіх проблемах. У зв'язку з цим, прийняті рішення і сформовані мотиви набувають у юнаків все більшої соціальної спрямованості.

Ускладнення змістовного боку знань вимагає від юнаків і досконаліших способів їх здобуття. Зростає рівень абстрагування і узагальнення, формуються системи прямих і зворотних логічних операцій, міркувань і умовиводів, які стають більш усвідомленими, обґрунтованими й логічно досконалішими.

Змінюється співвідношення зовнішніх і внутрішніх дій на користь останніх. Відбувається перехід зовнішніх дій у внутрішній, мислений план, формуються розумові дії, виступаючи компонентами вмінь учитись. Якісних змін зазнає і мотивація учіння підлітків.

Ставлення юнака до навчання переважно залежить від особи вчителя, тому диференціюється щодо різних предметів, які учень поділяє на «цікаві і нецікаві». В особі вчителя учні цінують ерудованість, справедливість, доброзичливість, тактовність, вміння організувати роботу підлітків. Зміна вчителя в класі призводить до зміни ставлення юнаків до відповідного предмету

У психолого-педагогічній літературі відсутнє єдине поняття мотивації навчання та класифікація мотивації навчання. Різні дослідники використовували схожі, але не синонімічні терміни для опису цього явища, зокрема мотивація навчання, мотивація навчання, мотивація навчального завдання, мотиваційна сфера, мотиваційний синдром.

Мотивація юнаків є складним і багатовимірним феноменом, який відображає вікові особливості розвитку особистості, зміну системи цінностей і соціальних пріоритетів. Юність, за словами Л. Виготського, є критичним періодом у становленні особистості, коли формуються основи світогляду, соціальної поведінки та професійної орієнтації. У цей час

мотиваційна сфера зазнає значних змін, що обумовлено біологічними, психологічними та соціальними чинниками.

На думку Л. Божович, у юнацькому віці відбувається перехід від зовнішньої до внутрішньої мотивації, коли діяльність починає визначатися не лише зовнішніми стимулами, але й внутрішніми потребами й цінностями. Це пояснюється розвитком самосвідомості, що стає одним із центральних механізмів регуляції поведінки. Юнаки починають більше замислюватися над сенсом своєї діяльності, її значенням для особистісного і професійного розвитку [2].

Однією з ключових особливостей мотивації юнаків є підвищена роль соціальних мотивів. Як зазначає Г. Костюк, у цьому віці важливого значення набуває прагнення до соціального визнання, статусу і взаємодії з однолітками. Саме через спілкування і взаємодію в колективі юнаки формують свої цінності, набувають нових соціальних ролей і закріплюють їх у своїй поведінці. Наприклад, участь у спільних проектах або спортивних змаганнях може бути сильним мотивуючим чинником.

Водночас юнацький вік характеризується прагненням до автономії і незалежності. За словами Е. Еріксона, це період становлення ідентичності, коли молода людина шукає відповіді на питання "Хто я?" і "Яким я хочу бути?". Це прагнення до самостійності виявляється в бажанні самостійно приймати рішення, обирати життєвий шлях і визначати власні пріоритети. У цьому контексті мотивація юнаків часто пов'язана з пошуком сенсу і самореалізацією.

Пізнавальні мотиви також відіграють важливу роль у мотиваційній сфері юнаків. Як стверджує С. Максименко, у цьому віці інтерес до нових знань і самостійного здобуття інформації значно зростає. Юнаки прагнуть не лише отримати знання, але й зрозуміти їх практичне застосування, що визначає їхню навчальну мотивацію. Проте цей інтерес часто залежить від рівня внутрішньої мотивації, яка формується під впливом педагогів і сімейного оточення [3].

Не менш важливою є роль емоцій у мотивації юнаків. В. Вілюнас підкреслює, що емоції є потужним стимулом для діяльності, оскільки вони підсилюють або, навпаки, послаблюють дію мотивів. Позитивні емоції, такі як радість від успіху чи задоволення від досягнень, сприяють підвищенню мотивації. Негативні ж емоції, зокрема страх перед невдачею або відчуття невпевненості, можуть гальмувати активність і знижувати прагнення досягати мети.

Юнацький вік також характеризується формуванням професійної мотивації. Як зазначає Б. Ананьєв, вибір професії стає одним із центральних завдань цього періоду, що вимагає серйозного осмислення своїх інтересів, здібностей і життєвих цілей. Мотивація до професійного самовизначення залежить від багатьох чинників: рівня інформованості про професії, підтримки з боку дорослих, а також можливостей для саморозвитку.

Однак мотиваційна сфера юнаків не позбавлена суперечностей. Як зазначає І. Булах, у цьому віці часто спостерігається конфлікт між бажанням досягти високих результатів і недостатньою готовністю докладати зусиль. Це може бути пов'язано з низьким рівнем саморегуляції, нерозвиненістю навичок планування і контролю. Вирішення цих проблем потребує підтримки з боку дорослих, зокрема педагогів і батьків, які можуть допомогти юнакам усвідомити важливість зусиль для досягнення цілей [5].

Важливо також враховувати вплив зовнішніх чинників на мотивацію юнаків. Як стверджує З. Карпенко, соціальне середовище, зокрема сім'я, школа і коло друзів, відіграє вирішальну роль у формуванні мотивів. Наприклад, позитивний приклад старших, підтримка вчителів і визнання з боку однолітків можуть значно підвищити мотивацію до навчання або іншої діяльності. Навпаки, критика, ігнорування або надмірний тиск можуть призвести до зниження мотивації і появи відчуження.

Увага юнака стає необхідним компонентом його вмінь вчитись. Виробляється свідоме зосередження на певних об’єктах, що відзначається тривалістю та стійкістю щодо відволікань. Зростають можливості

розподілу та переключення уваги, обсягу та її концентрації. Це стосується не тільки зовнішньої, але й внутрішньої уваги, яка особливо важлива для оволодіння значним за обсягом теоретичним матеріалом. Показники уваги юнака можуть бути досить високими, але залежать від його особистого стану, яким йому не завжди вдається керувати. Такими ситуаціями, що утруднюють всю пізнавальну діяльність юнака є навчальні випробування, коли підвищується рівень мотивації, зростає тривожність тощо.

Розвиток уваги в цьому віці безпосередньо пов'язаний з формуванням наполегливості, а її зростаюча довільність є прямим проявом вольової активності юнака.

Відчуття і сприймання виступають початковим етапом у процесі засвоєння знань. Це сприяє їх тіснішим зв'язкам з мисленням юнака, яке супроводжує процес первинного ознайомлення з навчальним матеріалом. Вчитель навчає юнаків осмислювати матеріал вже у ході його сприймання, намагається подавати його доступно, пояснювати незрозуміле. Образи сприймання стають повнішими, детальнішими і змістовнішими. Все це призводить до трансформації процесів відчуття та сприймання у цілеспрямовані сенсорно-перцептивні дії.

Подальшого розвитку зазнає цілеспрямоване сприймання - спостереження, яке характеризується планомірністю, послідовністю і систематичністю, включаючи розумові операції зіставлення, порівняння, узагальнення і класифікації сприйманих об'єктів.

Прагнення до самовираження є первинною потребою студентів університету, підкріпленою стійкою мотивацією. М. Лук'янової, загальний зміст розвитку навчальної мотивації дітей старшого віку переміщує учнів від негативно-байдужого ставлення до гарного навчання, свідомого, відповідального, тобто навчання. позитивний, де об'єктом навчання є всі компоненти мотиваційної сфери та здатність до навчання в усіх її аспектах

М.І. Алексєєва, Б.Ф. Баєв, Л.І. Божович, Н. Воронова працювали над дослідженням стимулюючого навчання серед педагогів і психологів; П.А.

Гончарук , В. Кириленко , Т.А. Матис, А.К.Маркова, М. Лук'янова, В.А. Семиченко, Л. Чаговець та ін. Огляд літературних джерел виявляє суперечливість у визначенні поняття емпауермент. Концепції мотивації. Огляд літературних джерел показує, що в сучасній психології існує недостатня послідовність у визначенні поняття мотивації [28].

Поняття мотивації пов’язане з багатьма психологічними феноменами, зокрема [6, с. 34]: 1.1.

1. Наявність системи факторів або відсутність причин, які спонукають людину робити чи не робити певні речі, спонукає до дії;

2. Свідоме використання всієї системи збудника, що сприяє активізації діяльності;

3. Процес руйнування системи збудника, який правильно виконується у відповідному процесі.

Відсутність узгодженості у визначенні поняття «розширення прав і можливостей» відображає багатогранність цієї проблеми, а також численні аспекти самого розширення можливостей. Як зазначив Є.П. За словами Ільїна [2], одним із найвидатніших досліджень педагогічної практики є концепція мотивації та підкріплення в галузі психології. Мотивація навчальної діяльності визначається як усі характеристики навчальної діяльності: наміри, інтереси, установки, почуття обов’язку тощо.

Разом з тим, у більшості юнаків спостерігається зниження успішності, інтересу до навчання. Це викликано такими причинами:

- школа приваблює не стільки навчальною діяльністю, скільки можливістю спілкування з ровесниками;
- розширюється коло джерел інформації, життєвих зв’язків;
- нові вимоги в середній школі - поява нових вчителів, зростають вимоги до самостійності в навчальній діяльності;
- внаслідок актуалізації професійного вибору юнак поділяє навчальні предмети на «важливі і неважливі».

У частини юнаків спостерігається так званий «мотиваційний вакуум», коли ближня зовнішня мотивація навчання (оцінка, похвала, примус) вже не влаштовує юнака, а далека внутрішня (жадібність пізнання, успішна соціалізація в перспективі) ще не виникла, не сформувалася. Якщо ще в молодшому шкільному віці у дитини над зовнішнім мотивом переважав пізнавальний, то у юнацькому віці для нього просто змінюється характер процеса навчання: тепер воно не обмежується старанним виконанням завдання вчителя, а набуває форми самостійної пошукової діяльності.

У юнацькому віці пізнавальні процеси зазнають важливих змін, наближаючись у своїх параметрах до «дорослого» рівня. Зокрема, дістають подальшого розвитку специфічно людські, соціально зумовлені види пізнавальних процесів: довільна та внутрішня увага, спостережливість, теоретичне мислення, словесно-логічна пам’ять, мовлення, уява. Вдосконалюється регульованість пізнавальних процесів, свідоме ставлення юнака до їх використання при вирішенні складних навчально-пізнавальних задач [18, 23]

У психолого-педагогічній літературі відсутнє єдине поняття мотивації навчання та класифікація мотивації навчання. Різні дослідники використовували схожі, але не синонімічні терміни для опису цього явища, зокрема мотивація навчання, мотивація навчання, мотивація навчального завдання, мотиваційна сфера, мотиваційний синдром.

І.О.Зимня [5] визначає навчальну мотивацію як своєрідний вид навчальної мотивації, що виявляється в навчальній діяльності чи навчальній діяльності. На відміну від інших видів діяльності, освітня ефективність визначається вузькими чинниками, специфічними для діяльності: - освітньою системою, навчальним закладом, де відбувається освітня діяльність; - предметна характеристика педагогічної практики; - приклади розробки навчальних програм; - специфіка викладання дисципліни; - характеристика предмета навчання вчителя і, перш за все, системи його

взаємовідносин з учнем. Крім того, навчальна мотивація має складну структуру, системність, спрямованість, динамічність, стійкість і пов'язана з рівнем інтелектуального розвитку та характером навчальної діяльності.

Мислення юнака активне, самостійне, творче, що дозволяє використати його як засіб пошукової діяльності, спрямованої на пізнання нового. Юнак набуває здатності виробляти гіпотетично-дедуктивні міркування - тобто робити умовиводи на основі висунутих гіпотез. Розвиваються вміння, необхідні для розумових експериментів, для теоретичного розв'язання задач на основі певних припущень тощо.

Специфікою цього рівня мислення є й те, що його предметом стає не лише розв'язання зовнішніх задач, а й сам процес мислення, тобто воно стає рефлексивним.

Уява юнака відіграє важливі функції, як у його навчальній діяльності, так і в особистому житті. У навчальній діяльності функціонує репродуктивна та продуктивна уява. Значно розширюється зміст її образів, що зумовлено значним обсягом та різноманітністю навчального матеріалу. Вміння користуватись образами репродуктивної уяви дозволяє підлітку краще відтворювати засвоєний матеріал. Це сприяє більшій диференційованості та точності образів уяви, які до того ж піддаються оцінці юнака та неодноразовому внесенню змін та уточнень. Така психічна діяльність над побудовою образів уяви свідчить про довільність цього процесу, його поступове перетворення на особливі дії.

В. О. Якунін [11] посилається на дані В. І. Шкуркіна, який вважає, що навчальні зусилля зосереджені на різноманітних проблемах, хоча план виконує репрезентативну функцію. Існують найрізноманітніші розлади особистості, які визначають результат або результат тієї чи іншої дії. До них належать когнітивні потреби, потреби в досягненні, потреби в приналежності, потреби в домінуванні та потреби в спілкуванні.

Мотиви допоміжно відображають базові потреби, які включають наступний перелік: пізнавальні, професійні, мотив творчих досягнень,

широкі соціальні мотиви, мотив соціально-психологічного плану, особистий престиж. Таким чином, на основі досліджень, проаналізованих різними авторами, можна зробити висновок щодо різноманітної мотиваційної діяльності для підвищення якості навчальної діяльності.

У юнацькому віці людина зазнає значних змін. Передусім, вони пов'язані з процесом фізичного дозрівання, яке відображується на всіх складових процесу розвитку – фізичних, психологічних, соціальних. Вступ дитини в юнацький період характеризується якісним поштовхом у розвитку самосвідомості. У юнака починає формуватися позиція дорослої людини. Навіть, якщо ця позиція ще не відповідає об'єктивному статусу юнака в житті, але її поява означає, що юнак суб'єктивно вже ввійшов у нові стосунки з навколишнім світом дорослих, зі світом їхніх цінностей, мотивів поведінки та діяльності. Але разом з тим, досягнувши періоду статевого дозрівання, юнак потрапляє в суперечливе становище: він уже не дитина, але об'єктивно ще не ствердився в культурі дорослих.

Таким чином, психологічні аспекти розвитку особистості в юнацькому віці мають певні особливості, які значно впливають на формування мотивації юнака. Характерною рисою розвитку особистості в ранньому юнацькому віці є вироблення її світогляду, тобто системи поглядів на світ, суспільне життя, його минуле і майбутнє, на мораль, науку, мистецтво, на людину і сенс її життя. Світогляд, становлячись, регулює взаємини юнаків та дівчат, впливає на формування їх ціннісних орієнтацій, на поведінку, ставлення до людей і проектування свого майбутнього

Підсумовуючи, можна зазначити, що мотивація юнаків є багатовимірним явищем, яке залежить від вікових особливостей, внутрішніх потреб і зовнішніх впливів. Вона включає широкий спектр мотивів: від прагнення до соціального визнання і автономії до пізнавальних інтересів і професійного самовизначення. Розуміння цих особливостей є важливим для ефективної підтримки юнаків у їхньому особистісному і професійному розвитку. Збалансоване поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників

мотивації дозволяє створити умови для гармонійного становлення особистості і досягнення успіху в різних сферах діяльності.

1.3. Типологія мотивів навчальної діяльності і психологічні особливості в юнацькому віці

Типологія мотивів навчальної діяльності є важливим аспектом дослідження освітнього процесу, оскільки мотиви є рушійною силою, яка впливає на успішність, зацікавленість і глибину засвоєння знань. У психології і педагогіці розроблено різні підходи до класифікації мотивів навчання, які допомагають розуміти, чому учні та студенти виявляють інтерес до навчання і як можна підвищити їхню мотивацію.

Одним із класичних підходів до класифікації мотивів є поділ на внутрішні і зовнішні мотиви. Внутрішні мотиви виникають через бажання самої особи навчатися, задовольняти свою пізнавальну потребу, вдосконалюватися, отримувати задоволення від процесу навчання. Наприклад, учень, який цікавиться математикою, може розв'язувати задачі, тому що йому подобається знаходити логічні закономірності. З іншого боку, зовнішні мотиви пов'язані з впливом зовнішніх факторів, таких як нагороди, оцінки, схвалення вчителів чи батьків, а також страх покарання або невдачі. Як зазначає психолог А. Маслоу, внутрішня мотивація має більший вплив на довготривалу ефективність і глибину навчання, ніж зовнішні стимули, які часто мають тимчасовий ефект [11].

Мотив досягнення успіху – це прагнення людини досягнути успіхів у діяльності і спілкуванні. Мотив уникнення невдач – відносно стійке прагнення людини уникнути невдач у життєвих ситуаціях, пов’язаних з оцінкою результатів її діяльності іншими людьми. Мотивація досягнення успіху пов’язана також з такою особистісною характеристикою, як локус контролю.

Локус контролю – це якість, яка характеризує схильність людини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім факторам і обставинам (зовнішній локус) або власним зусиллям і здібностям

(внутрішній локус). Схильність до зовнішнього локусу контролю властива людям, невпевненим у своїх здібностях, неврівноваженим, несамостійним у прийнятті рішень, часто безвідповідальним. Люди з внутрішнім локусом контролю є послідовними, наполегливими в досягненні мети, впевненими в собі, врівноваженими, незалежними, схильними до самоаналізу і критичної самооцінки [7].

Мотивація до успіху тісно пов’язана із самооцінкою та рівнем домагань особистості. Як вказують дослідники, успіх у діяльності залежить не тільки від здібностей і знань, а й від мотивації, прагнення самоствердж уватись, досягати високих результатів. Мотивація визначає потенційні можливості особистості, активність або пасивність суб’єкта в професійній діяльності, визначає професійний розвиток спеціаліста [38].

С. С. Занюк визначає, що будь-яка діяльність людини визначається певними мотивами, оскільки мотиви – це те, заради чого виконується діяльність. Отже, мотивація – це сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; до них відносяться мотиви, потреби, стимули, ситуативні фактори, які детермінують поведінку людини [7].

Ще однією важливою класифікацією мотивів є їх поділ на позитивні і негативні. Позитивні мотиви стимулюють навчання через очікування приємних результатів або задоволення від досягнень. Наприклад, студент може старанно вивчати матеріал, аби отримати стипендію або досягти успіху в кар'єрі. Негативні мотиви, навпаки, пов'язані з уникненням негативних наслідків, наприклад, страх отримати низьку оцінку чи розчарувати батьків. Психолог Л. Виготський зазначав, що хоча негативна мотивація може бути дієвою в короткостроковій перспективі, вона рідко сприяє формуванню стійкого інтересу до навчання.

Мотивація досягнення успіху формується за умови, коли юнак потрапляє у ситуацію успіху, і цей досвід закріплюється, але у конкурентному споживацькому середовищі обдарована дитина не має можливості відчути успіх, не змінюючи власні моральні принципи.

Розвиток мотивації досягнення успіху в обдарованих дітей можливий лише у колективі, де основоположними принципами є співробітництво, а не конкуренція, гуманізм, а не ефективність. Важливим є те, щоб колектив був залучений до процесу суспільно-корисної діяльності. За таких умов обдарована дитина органічно висувається на лідерські позиції за рахунок власних видатних здібностей у тій чи іншій діяльності, відчуває повагу оточуючих і, зрештою, успіх [32, 46].

Сучасні дослідження мотивації також звертають увагу на соціальні мотиви, які пов'язані з бажанням отримати схвалення групи, бути успішним у колективі або підтримувати позитивні відносини з однолітками та викладачами. Соціальні мотиви часто стають рушійною силою для учнів у шкільному віці, коли вони прагнуть знайти своє місце у соціальній структурі класу. Водночас, дорослі студенти більше орієнтуються на професійні мотиви, пов'язані з досягненням кар'єрних цілей або підвищенням кваліфікації [17].

Проаналізувавши особливості досліджуваних з тими або іншими рівнями мотивації досягнення успіху й уникнення невдач, М. Ковінгтон наклав їх на квадріполярну систему координат, де на осі «х» відкладається рівень мотивації досягнення успіху, а на осі «у» – рівень мотивації уникнення невдач (рис. 1.2) [53].

Деякі автори пропонують типологію мотивів на основі когнітивного підходу, виділяючи пізнавальні мотиви, які базуються на інтелектуальній цікавості і прагненні до знань. Як стверджує Д. Леонтьєв, пізнавальні мотиви є фундаментальними для формування самостійності у навчанні, оскільки вони допомагають розвивати критичне мислення, здатність до аналізу і синтезу інформації. Наприклад, учень, який зацікавився історією, може самостійно читати додаткові матеріали, ставити запитання і формувати власні висновки.

Практичні мотиви, які також часто виділяють у типології, зосереджуються на прагненні застосовувати отримані знання у реальних

життєвих ситуаціях. Це особливо актуально для професійної освіти, де студенти хочуть отримати навички, які допоможуть їм у майбутній роботі. Практичні мотиви сприяють формуванню прикладного підходу до навчання, коли учень чи студент бачить безпосередній зв'язок між теорією і практикою [16].

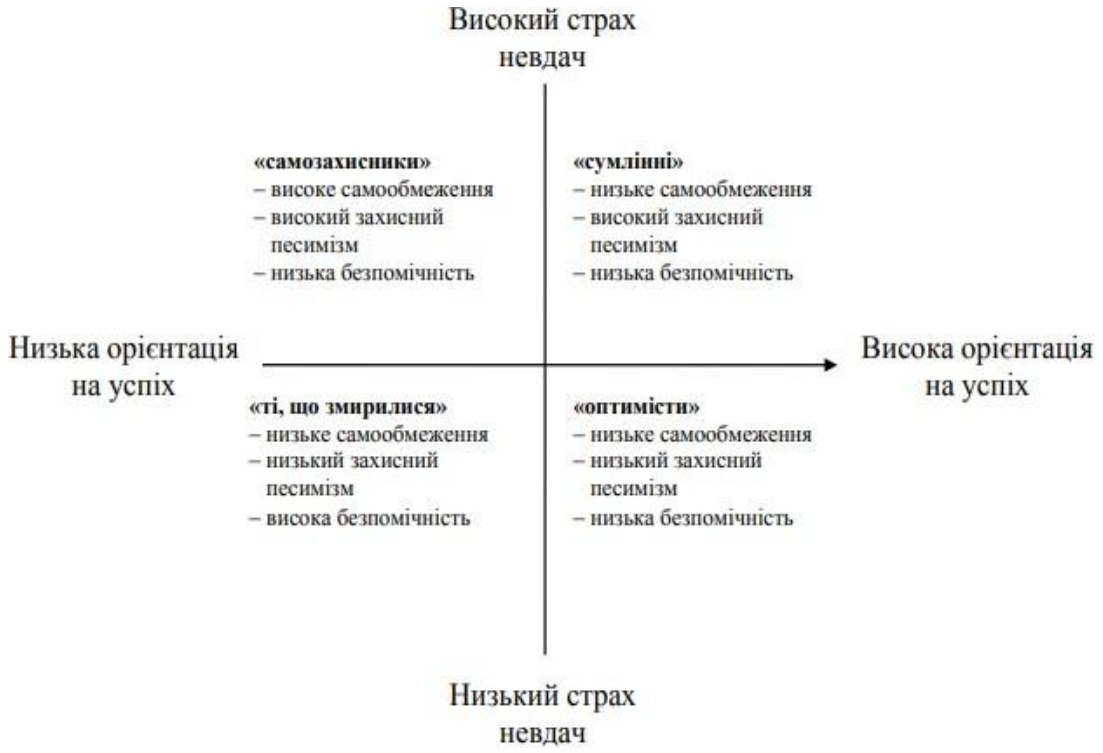

Рис. 1.2. Квадріполярна модель мотивації досягнення (М. Ковінгтон)

Крім того, у педагогічній практиці важливо враховувати афективні мотиви, які пов'язані з емоційними переживаннями під час навчання. Як зауважує психолог К. Роджерс, позитивні емоції, пов'язані з навчанням, сприяють глибшому сприйняттю і закріпленню матеріалу. Навпаки, негативні емоції, такі як страх чи тривога, можуть блокувати здатність до навчання і знижувати загальну ефективність.

Однією з актуальних проблем сучасної педагогіки є розвиток автономної мотивації у студентів, коли вони самостійно обирають цілі навчання і способи їх досягнення. Дослідник Е. Десі наголошує, що автономна мотивація виникає тоді, коли особа відчуває контроль над

власним навчальним процесом. Це передбачає створення умов, за яких студенти можуть обирати завдання, які відповідають їхнім інтересам і здібностям, а також отримують підтримку з боку викладачів у разі потреби.

За словами В.І. Слободчикова, молодь є завершальним етапом персоналізації. У юнацькому віці з'являються такі нові утворення, як: саморефлексія, усвідомлення власної індивідуальності, поява життєвих планів, готовність до самовизначення, установка в свідоме конструювання свого життя, поступове зростання в різних сферах.

Завершуючи навчання у школі, особи юнацького віку повинні бути психологічно готові до дорослого життя. Саме формування властивостей, здібностей і потреб дозволяють молодій людині повністю реалізувати себе в роботі, громадському житті, в майбутній сім'ї.

По-перше, це розвиток необхідності спілкування і розвиток форм його застосування, формування теоретичної думки і вміння орієнтуватися в різних її формах (наукових, художніх, етичних, правових і т.д.), що виражається в існуючих основах наукового і громадянського світогляду; розвиток рефлексії, що забезпечує свідоме і критичне ставлення до себе, формування готовності до роботи (Давидов В.В.).

Якщо ці якості сформовані, то у молодої людини є необхідна психологічна основа для самовизначення - центральне новоутворення раннього підліткового віку. При всій складності цього явища головним у ньому є необхідність зайняти внутрішню позицію дорослого, реалізувати себе як члена суспільства, визначити себе в світі, тобто зрозуміти себе, свої здібності, своє місце і мету в житті (Л.І. Божович, Л.С. Славіна). Провідною на даному етапі є навчальна та професійна діяльність [2, 8].

Слід зазначити, що минущий і маргінальний характер соціальної ситуації і становища молоді визначають психічні особливості молоді. Проблеми, успадковані з підліткового віку, залишаються актуальними - захист права на автономію літніх людей, специфіка віку тощо. З іншого боку, самовизначення вимагає не стільки автономії від дорослого світу,

скільки визначення його місця в ньому, керівництва по ньому (І.С. Кон). А для цього потрібна диференціація розумових здібностей та інтересів, розробка цілісних механізмів самосвідомості, розвиток світогляду, життєвої позиції тощо [12].

У біполярній моделі описані лише перший і третій типи, при цьому реально існуючі другий і четвертий типи випадають з поля зору. За М. Ковінгтоном, «оптимісти» характеризуються впевненістю в собі, гнучкістю, активною позицією в діяльності, їх поведінка орієнтована на досягнення.

«Сумлінні» є здібними, старанними та скрупульозними, але, на відміну від «оптимістів», невпевнені в своїх здібностях, часто схильні до високої тривожності та мають нестабільну самооцінку

Самовизначення на цьому етапі ще не є повним, остаточним, оскільки не перевірене життям. Тому 18-23-25 вікова група, яку умовно називають «початком дорослого життя» (І.С. Кон), також відома як підлітковий вік. На цьому етапі людина вже повністю доросла як біологічно, так і соціально. В основному це предмет трудової діяльності (освіта, яка часто ще триває, на даному етапі вже не загальна, а професійна, і може розглядатися як особливий вид роботи). Соціально-психологічні властивості тут визначаються не стільки віком, скільки соціально-професійним становищем людини.

Для юнацького віку характерна категоричність та нетерпимість, вияв максималізму (перебільшення нереалістичного ідеалу).

Юнацький вік – це фаза, на якій формується впевненість у собі та власний світогляд, приймаються відповідальні рішення та встановлюється людська близькість, у якій цінності дружби та кохання можуть бути на першому плані. [23].

Ранній юнацький вік вносить великий вклад в емоційне життя людини в порівнянні з підлітковими роками. Значною мірою зникають внутрішні конфлікти, які були пов'язані з протиріччями статевого

дозрівання, але з'являються нові проблеми, викликані серйозними змінами особистості, змінами вимог, інтересів, прагнень, горизонтів, очікувань молодої людини або дівчини. І все це накладає свій відбиток на особливості емоційного життя людини цього вікового діапазону [5].

Причини для навчання старшокласника можуть діяти:

1. Інтерес до загальної позитивної продуктивності, який пов'язаний з бажанням успішно закінчити школу або розширити свою обізнаність і проявляється в однаковому інтересі до всіх дисциплін, що викладаються в школі.

2. Поєднання загального інтересу та вибіркового інтересу до певного навчального предмета, що стосується обраного предмета або з якого має бути складений вступний іспит до вищих навчальних закладів. У вищому шкільному віці встановлюється тісний зв'язок між професійними та освітніми інтересами. Вибір професії сприяє формуванню освітніх інтересів, старшокласники починають цікавитися потрібними їм предметами щодо обраної професії.

Він характеризується періодом ранньої молодості, в якому в цей час закінчується відома перерва в біологічному розвитку людини - статеве дозрівання. У дівчаток статеве дозрівання закінчилося задовго до початку цього періоду, у хлопчиків - трохи пізніше. Це минулий етап для всіх; відбулася адаптація до того нового фізіологічного стану, який характеризує життєдіяльність організму. Але ці випадки рідкісні [3].

Зростання тіла в висоту зменшується з року в рік, але молоді чоловіки мають більш широкі плечі, більш потужні груди, м'язова система сильніше, серце, кровоносні судини і дихальна система працюють краще. У ювенільному організмі спостерігається стійкий баланс в діяльності ендокринної системи. Зникає за зовнішнім виглядом і довголіттю, характерним для багатьох підлітків, зникає і неповороткість рухів [18].

Прогнозувати успіхи діяльності можна за загальною формулою:

$$УСПІХ = З + Мд + С \quad (1.1)$$

де З – здібності,

Мд – мотивація досягнення,

С – ситуація (сприятливі обставини тощо) [7].

Мотив досягнення виявляється в багатьох ситуаціях, коли людина прагне досягати високих цілей.

Мотивація досягнення – прагнення досягти успіху у визначеному виді діяльності, це не тільки мотиви досягнення (стійкі атрибути особистості), але і ситуативні фактори (цінність, імовірність досягнення успіху, складність завдання тощо) [15].

М. В. Кондратьева пропонує мотивацію досягнення описувати такою формулою (рис. 1.2):

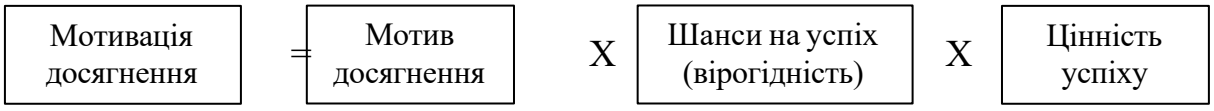

Рис. 1.3. Опис мотивації досягнення [15]

Т.В. Корнілова пропонує певний перелік показників сформованості мотивації досягнення, які представлено на рисунку 1.4 [16, 51].

Поліпшення нервової системи, підвищення нервової діяльності в цілому призводить до більш точних реакцій і більш відповідним різним впливам зовнішнього середовища. Це проявляється в хорошому розвитку моторики молодої людини, в більш досконалій координації рухів, в його спритності. Більша витривалість тіла призводить до того, що в перші юнацькі роки високі досягнення в спорті стають можливими. Можна

сказати, що у людини період успішного біологічного розвитку організму (менше захворювань, хвороби легко долаються).

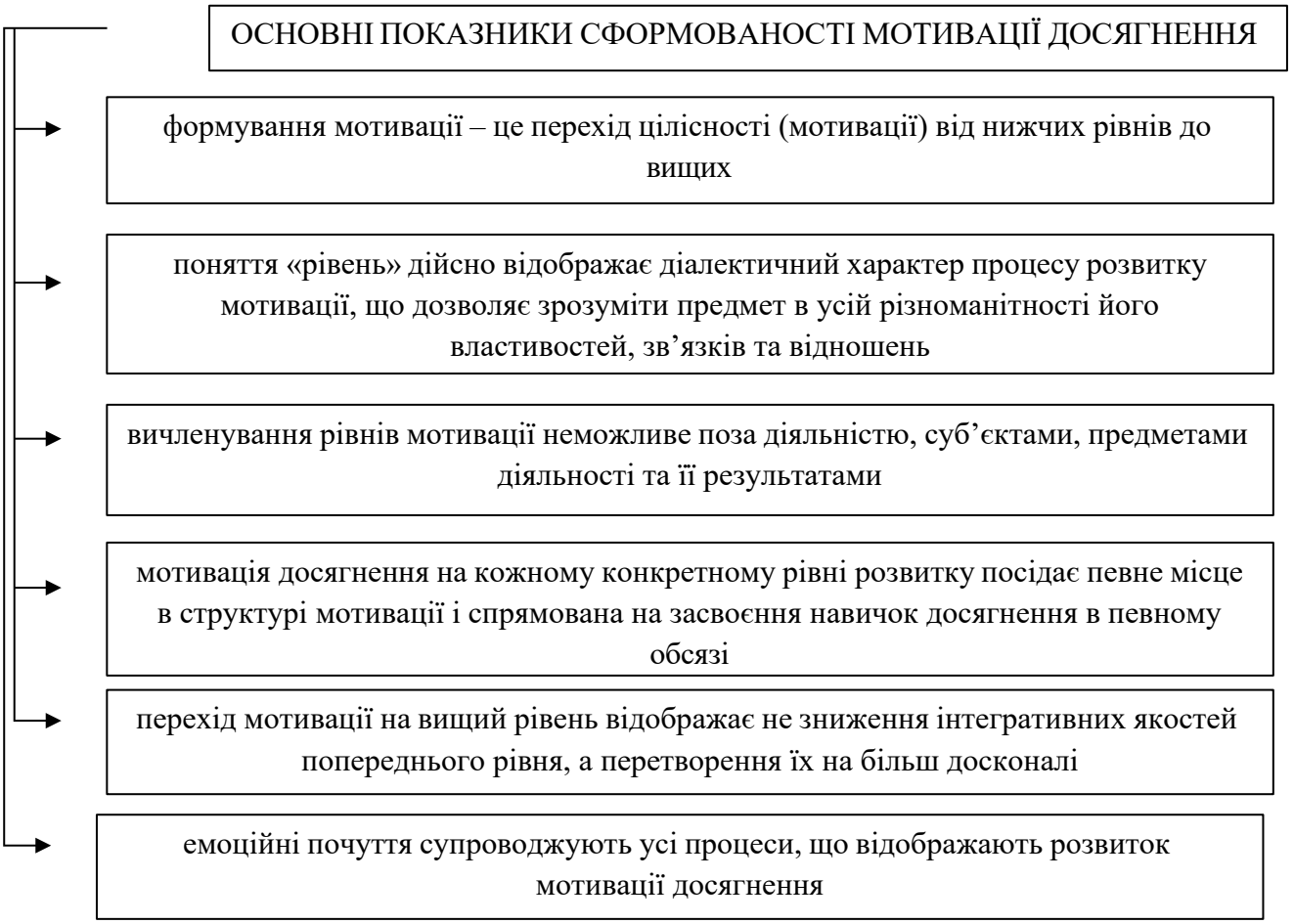

Рис. 1.4. Основні показники сформованості мотивації досягнення

Серйозні зміни відбуваються в психічному розвитку дітей: змінюється робота їх мислення, пам'яті, уваги, сфера їх інтересів, умисних прагнень, почуттів і емоцій. Це період найбільш інтенсивного дозрівання особистості; саме він пояснює досягнення стабільності більшості психічних функцій; Керівництво в майбутньому, встановлення самостійного виконання завдання професійного і особистісного завершення відбивається на всьому процесі психічного розвитку, включаючи розвиток когнітивних процесів. У молодості механізм ідентифікації-наслідування набуває нового розвитку. У молодості вона погіршує здатність відчувати стани інших, здатність емоційно переживати ці стани як свої. Ідентифікація робить сферу людських почуттів тоншою, багатшою і водночас більш вразливою [19].

Персоніфікація як засіб збереження дистанції шляхом взаємодії з іншими дозволяє молодій людині підтримувати свою індивідуальність на емоційному і раціональному рівні спілкування. Тому молодість - це час можливої безрозсудної любові і можливої неприборканої ненависті. Любов завжди є виявленням найвищого ступеня: ненависть завжди є відчуженням крайнього ступеня. Саме в молодості людина занурюється в ці амбівалентні стани. [17] У період молодості відбувається формування соціальної зрілості особистості: встановлюється світогляд, реалізується залучення в суспільні відносини, відбувається напружений процес самовизначення, продовжується пошук можливостей для соціального самоствердження. Це не закінчується ранньою молодістю, оскільки розвиток особистості триває безперервно [3].

У психологічних періодизаціях вікового розвитку, основною діяльністю підліткового віку визнається освітньо-професійна діяльність. Інші психологи говорять про професійне та особисте самовизначення як про основну діяльність в ранній молодості. Професійне самовизначення було важливим моментом особистого самовизначення.

Самовизначення молоді вимагає не стільки автономії від дорослого світу, скільки визначення свого місця в ньому, орієнтації в ньому. На професійну орієнтацію учнів середньої школи впливають об’єктивні та суб’єктивні умови. До об’єктивних умов професійного самовизначення, як наголошує Р.В. Павелко, належать: соціальний статус, матеріальний добробут сім» ї, рівень виховання батьків, соціальний престиж професії.

Діти з більш багатих і освічених сімей часто бажають залишитися в тій же соціально-професійній групі. Інші, навпаки, прагнуть підвищити свій соціально-професійний статус, отримати кращу освіту і кваліфікацію, які проходять батьки. Суб'єктивні умови професійного самовизначення включають: вік, рівень обізнаності, рівень домагань. Існує небезпека затягування професійного самовизначення середнього учня, обумовлена відсутністю виражених і стійких інтересів [18].

Допомога в цьому випадку полягає у своєчасному (протягом усього навчання) розширенні кругозору та інтересів студента, ознайомленні з різними видами діяльності, участі у спільній роботі. Дуже важливим є рівень обізнаності майбутньої професії, а також рівень домагань, який включає в себе оцінку власних цільових навичок і умінь. У хлопчиків і дівчаток 15-17 років рівень домагань часто перебільшується - це нормально і навіть корисно, якщо стимулює зростання і подолання труднощів. Існують і сексуальні відмінності: диференціація професійних інтересів починається раніше у молодих чоловіків, вони більш критично ставляться до своїх здібностей і більш вимогливі до майбутньої професії, в той час як дівчата легше сприймають невдачі, надають більшого значення організації сімейного життя [21].

Відповідаючи на запитання «Хто я?», «Що я?», «До чого я прагну?», у молодої людини формується:

- впевненість у собі – цілісне уявлення про себе, емоційне ставлення до себе, самооцінка своєї зовнішності, своїх духовних, моральних, вольових якостей, усвідомлення своїх сильних і слабких сторін, на основі чого виникають можливості для цілеспрямованого самовдосконалення та самовиховання;

- власний світогляд як цілісна система поглядів, знань, переконань своєї життєвої філософії, що ґрунтується на попередньо набутому певному рівні знань і здатності мислити абстрактно-теоретичними термінами, без яких різні знання неможливо об’єднати в єдине.

- бажання мислити і критично осмислювати все навколо, утверджувати свою незалежність і оригінальність, розвивати власні теорії про сенс життя, кохання, щастя, політику тощо. Для молоді характерний максималізм суджень, своєрідний егоцентризм мислення: розвиваючи свої теорії, юнак поводиться так, ніби світ повинен підкорятися його теоріям, а не теорії – реальність [27].

Прагнення довести свою незалежність і оригінальність супроводжується типовими поведінковими реакціями: «зневажливим ставленням» до порад старших, недовірою і критикою старших поколінь, іноді навіть відкритим опором. Але в такій ситуації юнак змушений розраховувати на моральну підтримку однолітків, і це призводить до типової реакції «підвищеної схильності» (несвідомої сугестивності, свідомого конформізму) на вплив однолітків, що визначає одноманітність смаків, поведінки, моральних норм (молодіжна мода, жаргон, субкультура), навіть злочини серед молоді, як правило, мають груповий характер і відбуваються під впливом групи[17, с. 4].

Юнацький вік схожий на «третій світ», який існує між дитинством і дорослістю, оскільки біологічно-фізіологічне та статеве дозрівання завершилося (більше не дитина), але з соціальної точки зору ще не самостійна доросла людина. Юнацький вік – це час прийняття відповідальних рішень, які визначають усе подальше життя людини: вибір професії та власного місця в житті, сенсу життя, формування світогляду та життєвої позиції, супутника життя, створення сім’ї.

Таким чином, типологія мотивів навчальної діяльності є багатогранною і багаторівневою, охоплюючи внутрішні і зовнішні, позитивні і негативні, соціальні, когнітивні, практичні та афективні аспекти. Розуміння різних типів мотивів дозволяє педагогам і психологам більш ефективно формувати освітнє середовище, яке стимулює інтерес до навчання, сприяє розвитку особистості та забезпечує високу якість освіти. Аналіз мотивів також допомагає виявляти бар'єри, які можуть заважати учням досягати успіху, і знаходити шляхи їх подолання. В результаті, мотивація стає не лише основою ефективного навчання, а й ключовим чинником формування цілісної і гармонійної особистості.

Отже, мотивація навчальної діяльності юнаків ґрунтується на кількох теоретичних аспектах. Теорія Маслоу підкреслює, що мотивація залежить від задоволення базових потреб та потреб вищого рівня, таких як визнання

і самоактуалізація. Згідно з теорією самовизначення, мотивація зростає, коли учні відчувають автономію, компетентність і взаємодію з оточенням. Внутрішня мотивація базується на інтересі до навчання, а зовнішня – на нагородах чи оцінках. Теорія мотивації досягнень вказує, що юнаки прагнуть до успіху або уникають невдач. Також соціальне оточення, таке як сім'я та однолітки, сильно впливає на навчальну мотивацію.

Мотивація навчальної діяльності юнаків також може бути зумовлена особистими цілями та прагненнями до самовдосконалення. Психологічні теорії, зокрема теорія очікувань Врума, вказують, що учні будуть мотивовані досягати результатів, якщо очікують, що це призведе до позитивних наслідків (наприклад, визнання або можливостей для кар'єрного зростання). Важливим є й аспект емоційної підтримки та зворотного зв’язку від педагогів, оскільки позитивна атмосфера та підтримка з боку викладачів сприяють підвищенню внутрішньої мотивації. Крім того, соціокультурні фактори та специфіка навчального середовища, зокрема групова динаміка та вплив однолітків, можуть значно посилювати чи зменшувати мотиваційний рівень юнаків.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

2.1. Методики та процедура дослідження особливостей прояву мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці.

У цьому розділі розглядається емпіричне дослідження мотивації навчальної діяльності юнаків за допомогою кількох психологічних методик, які дозволяють оцінити рівень і характер їхньої мотивації до навчання. Зокрема, використовуються такі інструменти:

Методика Н. Грецова для вимірювання навчальної мотивації є одним із найбільш використовуваних інструментів для дослідження мотиваційних процесів в освітній діяльності. Опитувальник складається з ряду питань, що охоплюють різні аспекти навчальної мотивації, такі як внутрішній інтерес до навчання, прагнення досягти успіху, готовність до важких завдань, а також ставлення до навчального процесу в цілому. Методика дозволяє виявити рівень навчальної мотивації учня, його здатність до саморегуляції в навчанні, інтерес до предметів, а також розуміння значення навчання в житті. Основним завданням є оцінка не тільки того, наскільки студент чи учень мотивований досягати результатів, але й того, як він сприймає процес навчання як такий, що може вплинути на його успіхи в майбутньому.

Опитувальник складається з питань, які розподіляються по кількох шкалах, що дозволяють оцінити мотиваційні орієнтації. Наприклад, одна шкала може оцінювати інтерес до навчання, інша — прагнення до досягнення високих результатів, а ще одна — сприйняття труднощів і здатність долати перешкоди в процесі навчання. Під час тестування учні відповідають на питання, вибираючи варіанти відповідей, що відображають їхнє ставлення до різних ситуацій навчання, що дає можливість визначити основні мотиваційні тенденції.

Тест мотивації досягнення успіху та уникнення невдач (А. Мехрабіан, адаптація М. Шуберта). Цей тест має на меті оцінити дві основні мотиваційні тенденції: прагнення досягти успіху та уникнення невдач. Тест розроблений А. Мехрабіаном і адаптований М. Шубертом для використання в російськомовному контексті, дозволяє дослідити, як учні реагують на завдання, що передбачають ризик: чи вони прагнуть досягти високих результатів і ризикують у навчанні, чи намагаються уникати невдач і ризикують меншою мірою.

У ході тестування респонденти повинні оцінити різні ситуації, що стосуються їхнього навчального досвіду, та вибрати відповіді, які найбільше відображають їхні внутрішні мотивації. Наприклад, у тесті можуть бути представлені питання щодо того, як учень ставиться до складних завдань або труднощів у навчанні: чи мотивує його це до подальших зусиль, чи він швидше відчуває страх перед невдачею та намагається уникати таких ситуацій. Результати тесту дозволяють виявити, чи переважає в учня мотивація досягнення або мотивація уникнення невдач.

Тест дозволяє не тільки виявити домінуючі мотиваційні чинники, але й оцінити, як ці чинники впливають на ефективність навчання. Якщо учень більше орієнтований на уникнення невдач, він може демонструвати менш активну позицію в навчанні, боячись помилок, тоді як учні з орієнтацією на досягнення успіху можуть бути більш ініціативними і готовими до самовдосконалення [28].

Методика діагностики мотивації навчання Т. Ільїної.

Методика діагностики мотивації навчання, розроблена Т. Ільїною, є ще одним важливим інструментом для вивчення навчальної мотивації у школярів та студентів. Ця методика передбачає вивчення як внутрішніх, так і зовнішніх мотивів, що впливають на навчальну діяльність. Вона дозволяє оцінити кілька ключових аспектів мотивації: бажання досягти результатів, інтерес до навчального процесу, готовність долати труднощі та рівень саморегуляції в навчанні.

Методика Ільїної складається з низки запитань, які орієнтовані на оцінку учнівських установок щодо навчання, їхньої залученості в процес і готовності інвестувати зусилля в досягнення навчальних цілей. Вона дає змогу виявити такі мотиви, як прагнення до високих оцінок, інтерес до конкретних предметів, потреба у зовнішньому визнанні, а також наявність внутрішньої мотивації до саморозвитку та самоосвіти.

Особливістю цієї методики є те, що вона враховує і взаємозв'язок між різними мотиваційними факторами. Наприклад, коли учень виявляє сильний інтерес до предмету, але при цьому не відчуває внутрішньої мотивації до досягнення високих результатів, це може вказувати на потребу в підтримці з боку викладача або на зовнішніх факторах, таких як оцінки чи нагороди. Методика також оцінює вплив соціальних факторів — таких як взаємодія з однолітками та вчителями — на рівень навчальної мотивації.

Використання цих методик дає можливість комплексно оцінити мотивацію до навчання, виявити як внутрішні, так і зовнішні мотиви, а також визначити стратегічні напрямки для покращення навчального процесу та підтримки учнів у досягненні їхніх навчальних цілей.

Вибірка складає 30 осіб юнацького віку.

Етапи дослідження мотивації навчальної діяльності юнаків включають низку послідовних кроків, які дозволяють отримати достовірні та обґрунтовані результати. Ось основні етапи такого дослідження:

1. Підготовчий етап

На цьому етапі визначаються мета і завдання дослідження, формулюються гіпотези, вибирається методика та інструменти для збору даних. Підготовка включає:

- Огляд літератури та наукових праць з теми мотивації навчальної діяльності.
- Формулювання цілей та завдань дослідження, які можуть охоплювати аналіз загального рівня мотивації, визначення домінуючих мотиваційних орієнтацій (наприклад, мотивація

досягнення чи уникнення невдач), вивчення факторів, що впливають на мотивацію.

- Вибір методик для дослідження (наприклад, опитувальник Н. Грецова, тест мотивації досягнення успіху та уникнення невдач, методика діагностики мотивації навчання Т. Ільїної).
- Формування вибірки досліджуваних (зазначення кількості учнів, їхнього віку, рівня освіти, навчальних установ тощо).

2. Збір даних

Цей етап полягає у проведенні самих досліджень за допомогою обраних методик:

- Адміністрування опитувальників та тестів серед вибірки учнів. Учасники дослідження повинні пройти тестування, заповнивши анкети або відповівши на питання тестів (наприклад, шкала навчальної мотивації, тест мотивації досягнення чи уникнення невдач).
- Збір додаткової інформації, якщо це необхідно для аналізу (наприклад, анкетування щодо соціального оточення учнів, рівня підтримки в родині чи вчителями).
- Запис результатів кожного тесту та аналіз можливих помилок або нерівномірностей у проведенні дослідження.

3. Обробка та аналіз даних

На цьому етапі дослідник займається обробкою отриманих даних. Зазвичай цей процес включає:

- Кодування та систематизацію результатів тестів і опитувальників (наприклад, визначення рівнів мотивації на основі вибраних шкал і інтерпретація відповідей).
- Статистичний аналіз (обчислення середніх значень, стандартних відхилень, кореляційних зв'язків між різними типами мотивацій).

- Порівняння результатів серед різних груп учнів (наприклад, учнів різного віку, статі, соціального статусу або успішності в навчанні).
- Інтерпретація отриманих результатів щодо поставлених гіпотез. Наприклад, чи існує взаємозв'язок між рівнем внутрішньої мотивації та успішністю учнів.

4. Інтерпретація та обговорення результатів

Після обробки даних проводиться їхня інтерпретація та аналіз:

- Порівняння результатів з науковими теоріями та попередніми дослідженнями.
- Визначення факторів, які впливають на мотивацію навчання, таких як сімейне оточення, вплив однолітків, соціальні фактори, а також наявність зовнішніх стимулів (оцінки, нагороди).
- Формулювання висновків про мотиваційні орієнтації учнів, визначення проблемних аспектів (наприклад, низький рівень внутрішньої мотивації, домінування страху перед невдачею тощо).

5. Розробка рекомендацій та висновків

На цьому етапі формулюються рекомендації, що можуть бути використані для покращення мотивації навчальної діяльності:

- Рекомендації для педагогів щодо використання методів стимулювання навчальної мотивації (наприклад, створення умов для розвитку внутрішньої мотивації, застосування методів активного навчання, зміцнення взаємодії з учнями).
- Пропозиції для учнів щодо розвитку саморегуляції, подолання страху перед невдачами та стимулювання інтересу до навчальних предметів.
- Розробка програм для покращення мотиваційних факторів в навчальних закладах.

6. Формулювання висновків

На цьому етапі підсумовуються основні результати дослідження:

- Підтвердження або спростування гіпотез дослідження (наприклад, чи виявлено високий рівень внутрішньої мотивації серед юнаків, чи існують значні відмінності в мотивації між різними соціальними групами).
- Оцінка ефективності використовуваних методик для дослідження мотивації.
- Пропозиції для подальших досліджень у цій галузі.

2.2. Аналіз результатів дослідження особливостей прояву мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці та чинників, які впливають на неї.

Метою дослідження було вивчення рівня навчальної мотивації у групі з 30 юнаків віком 14-17 років. Для цього було використано «Шкалу навчальної мотивації» (методика Н. Грецова), яка включає ряд питань, що оцінюють різні аспекти мотивації до навчання, зокрема інтерес до навчальних предметів, прагнення до досягнення високих результатів та здатність долати труднощі.

20% учнів (6 осіб) мають високий рівень інтересу до навчання, виявляючи активну зацікавленість у більшості предметів.

50% учнів (15 осіб) мають середній рівень інтересу, відзначаючи значний інтерес до деяких предметів, але не до всіх.

30% учнів (9 осіб) мають низький рівень інтересу до навчання, частіше відчуваючи байдужість або розчарування в процесі навчання.

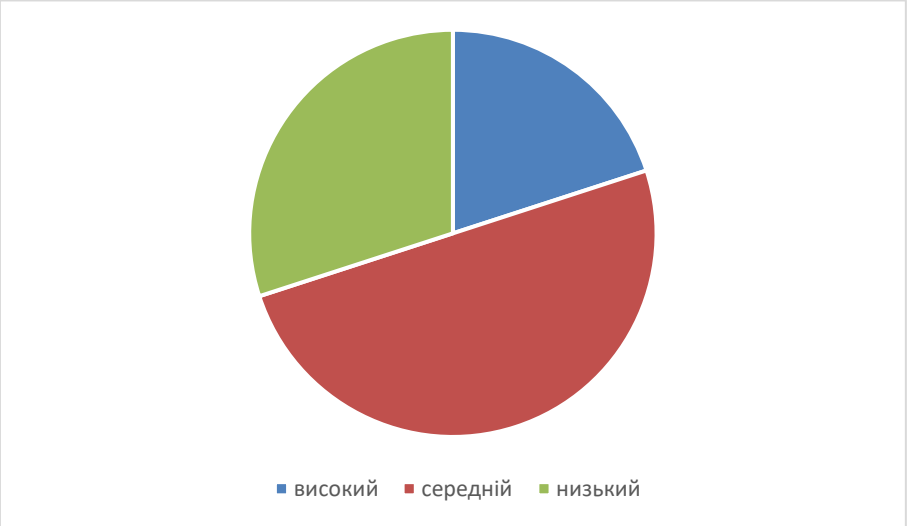

Рис. 2.1 Рівень інтересу до навчання

40% учнів (12 осіб) виявляють високий рівень прагнення досягти високих результатів у навчанні, активно працюючи над завданнями та беручи участь у позакласній діяльності.

45% учнів (13 осіб) мають середній рівень прагнення до успіху, проявляючи помірне зацікавлення в отриманні гарних оцінок.

15% учнів (5 осіб) демонструють низький рівень прагнення досягати високих результатів, що може свідчити про відсутність значного інтересу до оцінок або недостатньої внутрішньої мотивації.

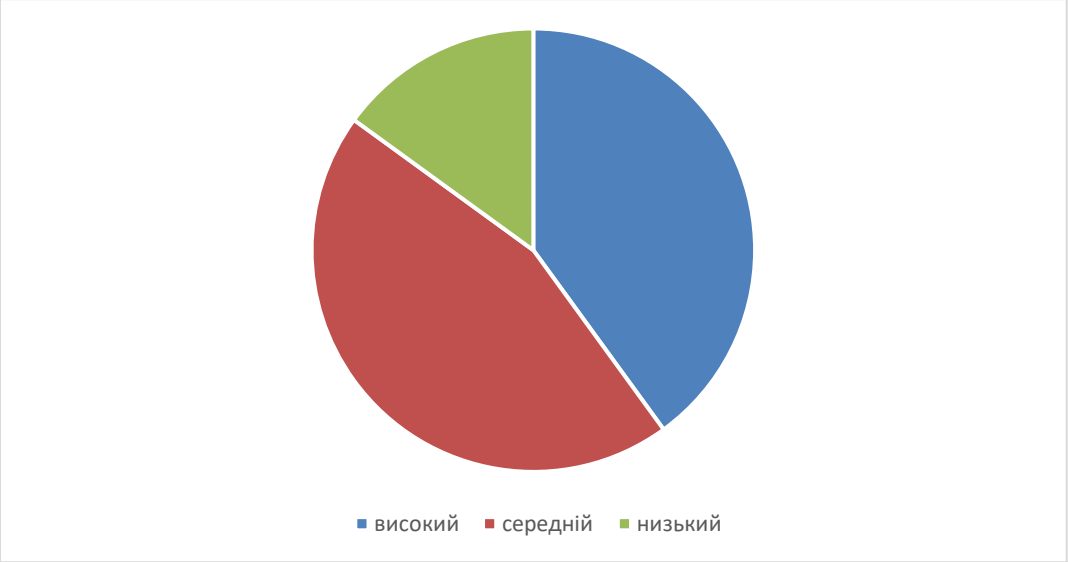

Рис. 2.2 Рівень прагнень досягати успіху

50% учнів (15 осіб) мають позитивне ставлення до труднощів у навчанні, розглядаючи їх як можливість для самовдосконалення і розвитку.

40% учнів (12 осіб) зберігають нейтральне ставлення до труднощів, іноді намагаючись їх уникати або відкладати вирішення складних завдань.

10% учнів (3 особи) проявляють негативне ставлення до труднощів, намагаючись уникати складних завдань або часто відчуваючи розчарування.

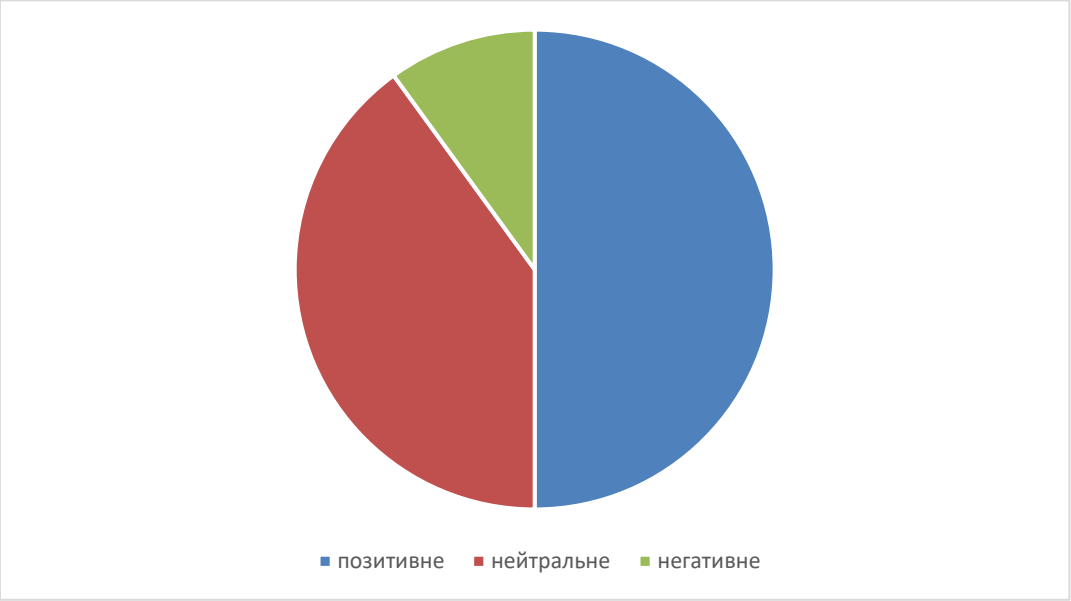

Рис. 2.3 Ставлення до труднощів

Отже, 70% учнів виявляють високий або середній рівень інтересу до навчання та прагнення до досягнення високих результатів. Це свідчить про наявність достатньо сильної внутрішньої мотивації серед більшості учнів для досягнення академічних успіхів.

Однак 30% учнів мають низький рівень інтересу до навчання, що може вказувати на потребу в додатковій підтримці та мотиваційних заходах. Також певна частина учнів відзначає труднощі у самоорганізації та подоланні труднощів, що потребує уваги з боку педагогічного колективу.

З метою підвищення рівня навчальної мотивації рекомендується впровадження індивідуальних підходів до учнів з низьким рівнем мотивації, підтримка в подоланні труднощів та створення стимулів для розвитку інтересу до навчальних предметів.

Загалом, більшість учнів мають середній або високий рівень мотивації до навчання, проте існує певна група, що потребує додаткової уваги і стимулювання. Для поліпшення навчальної мотивації варто використовувати інноваційні методи навчання, підтримку з боку вчителів і впровадження програм для розвитку самоорганізації серед учнів. Рекомендується зосередити увагу на учнях з низьким рівнем мотивації до навчання, розробити індивідуальні стратегії стимулювання їхнього інтересу до навчального процесу.

Метою дослідження було вивчення мотивації досягнення успіху та уникнення невдач у групі з 30 юнаків віком 14-17 років. Тест, адаптований М. Шубертом, включав питання, що оцінюють ступінь схильності учнів до прагнення досягти високих результатів або уникати ситуацій, що можуть призвести до невдач.

33% учнів (9 осіб) мають високий рівень мотивації досягнення успіху. Ці учні виявляють сильне бажання досягти високих результатів у навчанні, активні в позакласній діяльності і мають високу самооцінку щодо своїх можливостей.

50% учнів (15 осіб) демонструють середній рівень мотивації досягнення успіху. Вони прагнуть досягати успіху, але іноді відчувають сумніви в своїх силах або не завжди виявляють ініціативу.

17% учнів (6 осіб) мають низький рівень мотивації досягнення успіху. Ці учні рідко прагнуть до високих результатів і в основному задовольняються середніми оцінками або намагаються уникати відповідальності.

40% учнів (12 осіб) мають високий рівень мотивації уникнення невдач. Ці учні часто відчувають страх перед невдачею і намагаються уникати ситуацій, які можуть призвести до помилок чи неуспіху. Вони прагнуть до мінімізації ризиків і часто переживають через незначні невдачі.

43% учнів (13 осіб) мають середній рівень мотивації уникнення невдач. Ці учні не надто турбуються про можливі невдачі, але намагаються

уникати серйозних помилок, щоб не отримати погану оцінку або не втратити репутацію.

17% учнів (5 осіб) мають низький рівень мотивації уникнення невдач. Вони менш схильні боятися помилок і можуть проявляти більшу готовність до ризику, навіть якщо це призводить до невдач.

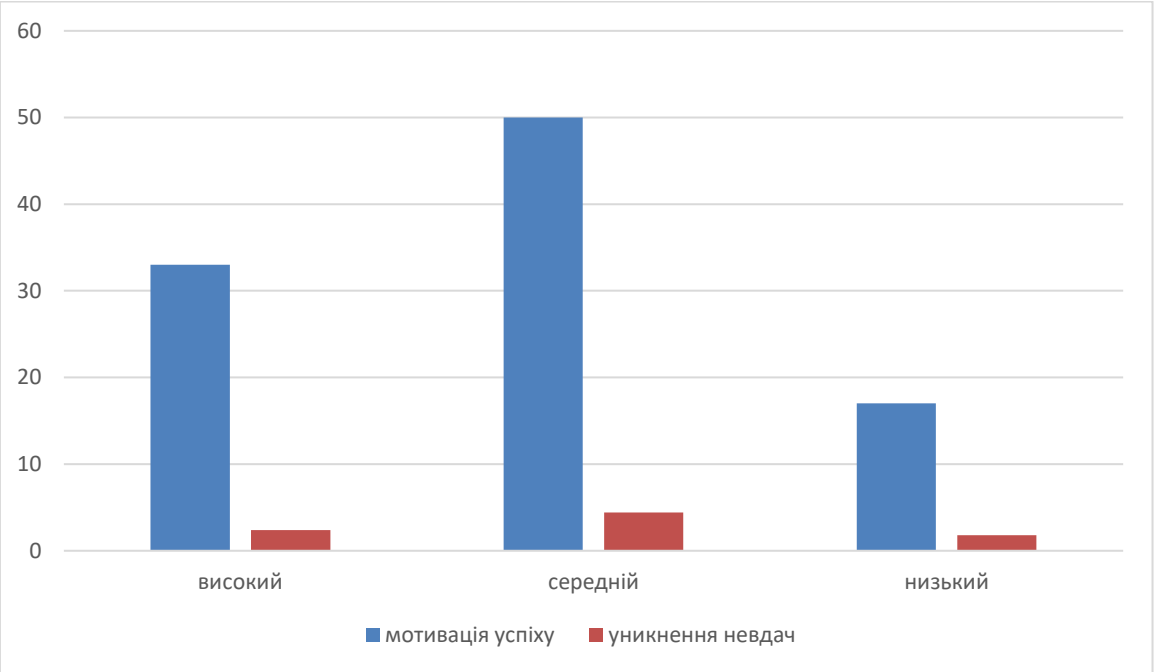

Рис. 2.4 Порівняння результатів мотивації успіху і уникнення невдач

Отже, 30% учнів (9 осіб) мають збалансовану мотивацію, тобто одночасно прагнуть досягати високих результатів і мінімізувати ризики невдач. Це найбільш оптимальна мотиваційна структура, яка дозволяє учням ефективно працювати і досягати успіхів, не переживаючи надмірно через можливі помилки.

43% учнів (13 осіб) переважає мотивація досягнення успіху, але також вони виявляють певний страх перед невдачами, що може призводити до внутрішнього конфлікту при виконанні завдань.

27% учнів (8 осіб) переважає мотивація уникнення невдач. Це може бути ознакою низької готовності до активного навчання або відсутності впевненості у своїх силах, що може обмежувати потенціал учнів.

Більшість учнів мають високий рівень мотивації досягнення успіху або збалансовану мотивацію, що вказує на їхню орієнтованість на досягнення результатів та внутрішнє прагнення до самовдосконалення. У 17% учнів спостерігається низький рівень мотивації досягнення успіху, що може свідчити про брак впевненості в собі або про обмежене сприйняття власних можливостей. Це потребує уваги педагогів і може бути покращено через індивідуальну роботу.

Високий рівень мотивації уникнення невдач у 40% учнів свідчить про те, що вони часто відчувають страх перед помилками та оцінками. Це може перешкоджати їхньому розвитку, оскільки страх перед невдачами обмежує їхню готовність до ризику та досягнення високих результатів.

Для учнів з високим рівнем мотивації уникнення невдач важливо створити безпечне середовище, де помилки сприймаються як частина навчання, а не як провал. Це дозволить зменшити стрес і покращити їхні академічні досягнення.

Для учнів з низьким рівнем мотивації досягнення успіху необхідно впроваджувати програми, які б підтримували їхню впевненість у собі та стимулювали досягнення високих результатів.

Для учнів, у яких переважає мотивація уникнення невдач, рекомендується застосовувати методи, спрямовані на розвиток сміливості та готовності до ризику, а також зменшення страху перед невдачею.

Важливо проводити індивідуальні бесіди з учнями для виявлення причин їхньої мотивації та страхів, а також для корекції мотиваційних установок, що можуть вплинути на їхнє навчання.

Метою дослідження було оцінити рівень мотивації навчання у 30 юнаків віком від 14 до 17 років, використовуючи методику діагностики мотивації навчання, розроблену Т. Ільїною. Методика включає питання, що оцінюють внутрішню мотивацію (інтерес до навчання, бажання досягати результатів) і зовнішню мотивацію (стимули у вигляді оцінок, нагород, схвалення).

40% учнів (12 осіб) мають високий рівень внутрішньої мотивації, що виявляється у їхній активній зацікавленості в навчанні, бажанні пізнавати нове та працювати над завданнями незалежно від зовнішніх стимулів (оцінок, нагород). Ці учні прагнуть досягти глибоких знань і демонструють ініціативу в позакласній діяльності.

43% учнів (13 осіб) мають середній рівень внутрішньої мотивації, виявляючи певний інтерес до навчальних предметів, однак їхній рівень зацікавленості часто коливається в залежності від складності завдань і взаємодії з вчителями.

17% учнів (5 осіб) мають низький рівень внутрішньої мотивації, часто відчуваючи байдужість до навчання, а також прагнуть до мінімальних зусиль для виконання завдань.

30% учнів (9 осіб) мають високий рівень зовнішньої мотивації, сильно орієнтуючись на досягнення високих оцінок, нагород та схвалення з боку вчителів і батьків. Це зокрема учні, які активно працюють заради матеріальних стимулів чи соціального визнання.

47% учнів (14 осіб) мають середній рівень зовнішньої мотивації. Вони орієнтовані на досягнення результатів у навчанні, але не вважають їх єдиним стимулом для навчальної діяльності. Вони можуть добре працювати під тиском термінів або на вимогу, але не завжди відчувають необхідність у високих оцінках для себе.

23% учнів (7 осіб) мають низький рівень зовнішньої мотивації, в основному ігноруючи нагороди або оцінки і не завжди виявляючи інтерес до того, щоб відповідати очікуванням інших.

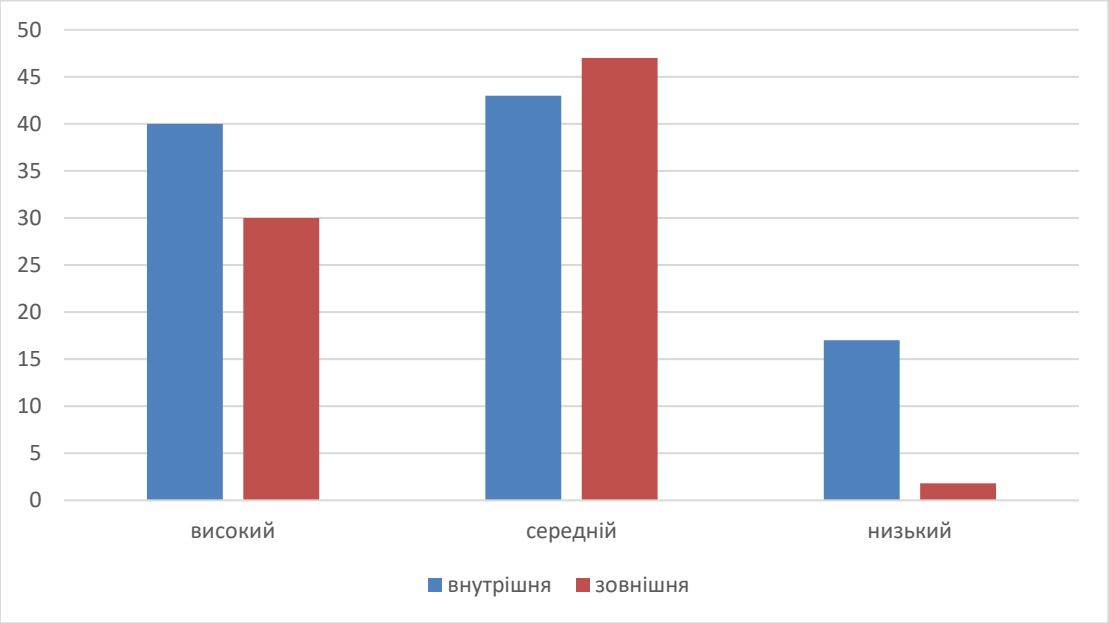

Рис. 2.5 Рівень мотивації

Отже, 50% учнів (15 осіб) мають збалансовану мотивацію, тобто вони виявляють рівномірну активність як через внутрішні (пізнавальні) мотиваційні чинники, так і через зовнішні (оцінки, нагороди). Це свідчить про те, що вони добре справляються з навчальним процесом, поєднуючи бажання досягти знань із необхідністю досягати результатів.

30% учнів (9 осіб) мають перевагу зовнішньої мотивації, їхня активність у навчанні здебільшого залежить від оцінок і зовнішнього визнання, хоча вони можуть демонструвати внутрішню мотивацію в окремих ситуаціях, що залежить від контексту.

20% учнів (6 осіб) переважає внутрішня мотивація, ці учні мають глибокий інтерес до знань і незалежно від зовнішніх факторів активно залучаються до навчального процесу, однак їм може бути складно пристосовуватись до навчальних ситуацій, де потрібно змагатися за оцінки чи соціальні нагороди.

Таким чином, 90% учнів мають середній або високий рівень мотивації до навчання, як внутрішньої, так і зовнішньої. Це свідчить про досить високий рівень зацікавленості у навчанні серед більшості учнів, що дозволяє їм досягати хороших результатів.

10% учнів, що мають низький рівень як внутрішньої, так і зовнішньої мотивації, можуть демонструвати байдужість до навчання або мати труднощі з досягненням високих результатів. Для таких учнів необхідна додаткова увага з боку вчителів, а також індивідуальні підходи для стимулювання інтересу до навчання.

Учні з балансом внутрішньої та зовнішньої мотивації показують найкращі результати в навчальній діяльності, тому важливо намагатися підтримувати таку мотивацію у більшості учнів, поєднуючи інтерес до навчання з орієнтацією на досягнення результатів.

Для учнів з низьким рівнем мотивації необхідно впроваджувати індивідуальні стратегії, що сприяють розвитку інтересу до навчальних предметів і допомагають покращити ставлення до навчання.

Педагогам варто створювати умови для розвитку внутрішньої мотивації учнів, заохочувати самостійну роботу і саморозвиток, а також надавати можливості для більш глибокого пізнання предметів.

Важливо зміцнювати зовнішні мотиваційні фактори для тих учнів, які сильно орієнтовані на оцінки, щоб створити в навчальному процесі більш чітке розуміння цілей і завдань.

З метою підтвердження гіпотези, що мотивація досягнення успіху, внутрішня мотивація і зовнішня мотивація в значній мірі взаємопов'язані ми використали φ* – критерій кутового перетворення Фішера.

Таблиця 2.1 Значимі кореляції між низьким рівнем мотивації (методика Грецова) та мотивацією уникнення невдач (тест Мехрабіана):

		Мотивація уникнення невдач
Рівень мотивації	Кореляція Фішера	$5{,}31^{**}$
	Рівень значимості	0,6
	Вибірка	30

Вивчивши залежність ми обрали парну лінійну регресію. Статистична значимість перевірили за допомогою коефіцієнта детермінації та критерії Фішера. Ми встановили, що учні з низьким рівнем мотивації до навчання за шкалою Грецова часто мають виражену мотивацію уникнення невдач, оскільки вони не виявляють сильного інтересу до навчання і уникають складних завдань.

Таблиця 2.2. Значимі кореляції між між високою зовнішньою мотивацією (методика Ільїної) та мотивацією досягнення успіху (тест Мехрабіана)

		Досягнення успіху
Зовнішня мотивація	Кореляція Фішера	5,31**
	Рівень значимості	0,6
	Вибірка	30

Вивчивши залежність ми обрали парну лінійну регресію. Статистична значимість перевірили за допомогою коефіцієнта детермінації та критерії Фішера. Ми встановили, що учні з високою зовнішньою мотивацією часто мають і високу мотивацію досягнення успіху. Вони орієнтовані на досягнення високих оцінок і зацікавлені в соціальному визнанні.

Таблиця 2.3 Значимі кореляції між між високою внутрішньою мотивацією (методика Ільїної) та високим рівнем мотивації до навчання (методика Грецова):

		Мотивація до навчання
Внутрішня мотивація	Кореляція Фішера	5,31**
	Рівень значимості	0,25
	Вибірка	30

Ми встановили, що учні з високою внутрішньою мотивацією, які отримують задоволення від саморозвитку та пізнання нового, часто мають високий рівень мотивації до навчання в цілому, оскільки їхній інтерес до предметів є внутрішнім, а не зовнішнім.

Отже, провівши дослідження та провівши кореляційний аналіз ми можемо підтвердити, мотивація досягнення успіху часто корелює з високим рівнем мотивації до навчання, що вказує на значення активного прагнення до досягнення результатів як внутрішнього стимулу для навчальної діяльності.

Мотивація уникнення невдач виявляється більш характерною для учнів з низьким рівнем мотивації до навчання, що свідчить про їхній страх перед невдачами і відсутність сильної внутрішньої зацікавленості.

Зовнішня мотивація (орієнтація на оцінки і нагороди) тісно пов'язана з мотивацією досягнення успіху, але може обмежувати внутрішню зацікавленість у навчанні.

Учні з високою внутрішньою мотивацією зазвичай мають високий рівень мотивації до навчання, оскільки внутрішні фактори, такі як цікавість і бажання самовдосконалення, спонукають їх до активної участі в навчальному процесі. Загалом, кореляція між результатами по всіх трьох методиках показує, що мотивація досягнення успіху, внутрішня мотивація і зовнішня мотивація в значній мірі взаємопов'язані. Важливо враховувати ці фактори при розробці стратегій навчання та стимулювання учнів.

2.3 Психологічні рекомендації щодо розвитку мотивації до навчальної діяльності в юнацькому віці

Для підвищення мотивації навчальної діяльності юнаків необхідно застосовувати комплексний підхід, який враховує як внутрішні, так і зовнішні чинники мотивації. Ось кілька рекомендацій, що можуть допомогти активізувати мотивацію учнів:

1. **Індивідуалізація підходу до навчання**. Кожен учень має свої особливості, інтереси та потреби. Важливо враховувати ці аспекти при плануванні навчального процесу. Індивідуалізація навчання дозволяє юнакам відчути себе важливими та зосередитися на тих предметах і завданнях, які їх дійсно цікавлять. Уроки можна адаптувати відповідно до інтересів учнів, що сприятиме їх більшій залученості до навчального процесу.

2. **Створення позитивного емоційного клімату**. Учні повинні відчувати себе комфортно на уроках, мати можливість висловлювати свої думки, ставити питання та отримувати підтримку. Позитивний емоційний клімат сприяє розвитку внутрішньої мотивації до навчання, оскільки учні відчувають, що їхні зусилля цінуються, і що навчання не є стресовим або занадто важким процесом.

3. **Використання різноманітних форм навчання**. Залучення юнаків до активних форм навчання, таких як проектна робота, групові обговорення, дебати, ролеві ігри та практичні завдання, може суттєво підвищити їхню мотивацію. Такі методи допомагають зробити навчання більш цікавим і значущим, сприяють розвитку креативного мислення і дозволяють юнакам відчути досягнення завдяки активній участі в процесі.

4. **Залучення до самоосвіти та саморозвитку**. Важливо формувати у юнаків внутрішню мотивацію до навчання через самостійне дослідження і пізнання. Заохочення до самостійної роботи, читання додаткових матеріалів, участь у наукових конкурсах і олімпіадах допоможе молоді розвивати бажання досягати нових висот і здобувати нові знання без прямого зовнішнього примусу [28].

5. **Підвищення значущості навчальних досягнень**. Щоб стимулювати юнаків до навчання, важливо акцентувати увагу на результатах їхніх досягнень. Прогрес у навчанні можна відзначати не тільки через оцінки, але й через нагороди, сертифікати, публічні похвали. Такі

заохочення допомагають підвищити самоповагу учнів і сприяють бажанню досягати високих результатів.

6. **Залучення батьків до навчального процесу**. Підтримка сім'ї є важливим фактором мотивації. Регулярне спілкування з батьками щодо навчальних успіхів і проблем учнів допомагає створити сприятливе середовище для навчання вдома. Батьки можуть стати важливими союзниками в розвитку мотивації до навчання, пропонуючи підтримку, розуміння і допомогу у вирішенні труднощів, що виникають у процесі навчання.

7. **Мотивація через конкурентні елементи**. Підвищити рівень мотивації можна за допомогою організації різноманітних змагань, конкурсів та олімпіад. Здорова конкуренція стимулює учнів до самовдосконалення, прагнення досягти найкращих результатів і перемоги, що в свою чергу підвищує загальний рівень мотивації до навчання.

8. **Забезпечення можливостей для самовираження**. Дати учням можливість вибору та контролю над власним навчальним процесом — важливий елемент для підвищення мотивації. Це можуть бути вибір теми для дослідження, свобода у виборі методу вирішення завдань, створення власних проектів. Такий підхід допомагає юнакам відчути свою значущість і вільний доступ до процесу навчання, що підвищує їхню мотивацію.

9. **Постійне забезпечення зворотного зв'язку**. Важливо регулярно надавати учням зворотний зв'язок про їхні досягнення та помилки, даючи конкретні рекомендації для покращення. Позитивний зворотний зв'язок заохочує до подальших зусиль, а конструктивна критика допомагає учням вчитися на помилках і не втрачати мотивації у разі труднощів.

10. **Створення перспективи для розвитку**. Юнаки повинні бачити перспективу навчання і розвитку. Якщо вони усвідомлюють, що знання та навички, які вони отримують, можуть бути корисними у майбутньому, це створює у них мотивацію до навчання. Роз'яснення можливостей кар'єрного

зростання, професійних досягнень і реалізації завдяки отриманим знанням є важливим мотиватором для учнів.

Підвищення мотивації до навчання — це постійний процес, який вимагає комплексного підходу з боку педагогів, батьків та самого учня. Своєчасне реагування на зміни в мотиваційних установках учнів, заохочення їхніх зусиль і створення сприятливого навчального середовища можуть значно покращити результати навчальної діяльності та сприяти розвитку більш глибокого інтересу до пізнання і саморозвитку.

Для розвитку мотивації досягнення успіху у юнацькому віці повинно створюватися розвиваюче освітнє середовище з використанням інноваційних методів навчання, які сприяють усвідомленню студентами важливості знань і практичних навичок для успішного оволодіння ними майбутньою професійною діяльністю, розвитку мислення. Заслуговує на увагу застосування такого інноваційного методу, як практичне навчання, яке також є одним із факторів ефективної мотивації досягнення успіху студентів в оволодінні майбутнім фахом. Центр практичного навчання сприятиме засвоєнню знань та відпрацюванню різних навичок майбутніх спеціалістів завдяки використанню практичного досвіду особи, що проводить практичне навчання. Тобто мова йде про кураторство, а саме кожний студент має на практичному рівні побачити посадові обов’язки, з якими він стикатиметься на місці роботи. Тож рекомендуємо, кожному вищому навчальному закладу відкривати практичні центри на базі ВУЗу, де студенти зможуть отримати практичні знання.

Так для студентів-психологів в практичному центрі рекомендуємо відкрити групи психологічного спрямування та особисті консультації, які безкоштовно відвідуватимуть люди, які не мають кошти на платні консультації, але згодні, що під час бесіди буде присутній студент.

Практичні методи навчання дозволяють майбутньому спеціалісту здобувати клінічний досвід без ризику для пацієнта (психологи, логопеди та

інші) або підприємства (бухгалтери, економісти та інші), не обмежувати кількість повторів при відпрацюванні практичної навички, реалізувати професійні навички і вміння відповідно до встановленого щодо даних умов алгоритму. Залученість студентів до активної науково-дослідної діяльності формує у них навички самостійної роботи та планування своєї діяльності, заохочує до самоосвіти як у професійному, так і в особистісному аспекті. Все це сприятиме підвищенню мотивації досягнення успіху

Мотивація – поняття комплексне, тому для здійснення навчальної діяльності необхідно залучати комплекс технологій, які сприятимуть активізації розвитку пізнавальної діяльності юнаків. Тому серед важливих складових оптимізації навчальної мотивації є [26, с. 87]:

Встановіть цілі. Всі заняття відіграють велику роль у створенні мотивації. За словами А. К. Маркової, «визнання благих намірів і підпорядкування їм поведінки надає людині певну моральну стійкість» [33]. Він повинен показувати, що мета досягнута. Викладач повинен знати, чи існують способи та засоби визначення того, чи досягнута мета навчання. Загальні цілі курсу мають бути визначені мікроцілями, тобто діяльністю етапів курсу. Можливе проектування довгострокових цілей, розрахованих на весь період навчання (викладання мети досягається через класну систему).

Юнаки повинні розуміти та приймати відповідальність за власний, важливий для них, духовно-інтелектуальний розвиток та розвиток особистості [26, с. 88] 2. Переконайте учнів у важливості дослідження. Практичний характер діяльності сприяє активізації розуму, усвідомленню учнями необхідності здобувати знання [26, с. 88]

Емоційний вплив – вплив на почуття: подив, сумнів, гордість, патріотизм тощо, створюють ситуацію цікавості. Щоб підтримувати мотивацію до навчання, важливо спочатку заохочувати позитивне ставлення: - брати участь у навчанні в цілому, залишатися залученим; – планується у співпраці з іншими юнаки; - пов'язані з визнанням великих сил

і здібностей учнів; - від отримання нових знань; - від індивідуального здобуття знань до нових способів здобуття знань. Усі ці ідеї створюють атмосферу душевного комфорту [26, с. 88]

Активізацію навчальної діяльності учнів можна здійснити за допомогою різних методів і способів. Ефективність юнаків у наступних частинах уроку значною мірою залежить від того, як побудована їхня діяльність на початку уроку, наскільки вчитель здатний вловити ідеї та зрозуміти тему з перших кількох слів. Серед різноманітних засобів активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці важливе місце посідають запитання та діяльність учителя. Це ефективний і перевірений спосіб мотивувати, надихнути, мотивувати, залучити учнів до розумової праці. 7.

Графічно розроблена модель підвищення мотивації досягнення успіху у юнацькому віці представлена на рисунку 2.6.

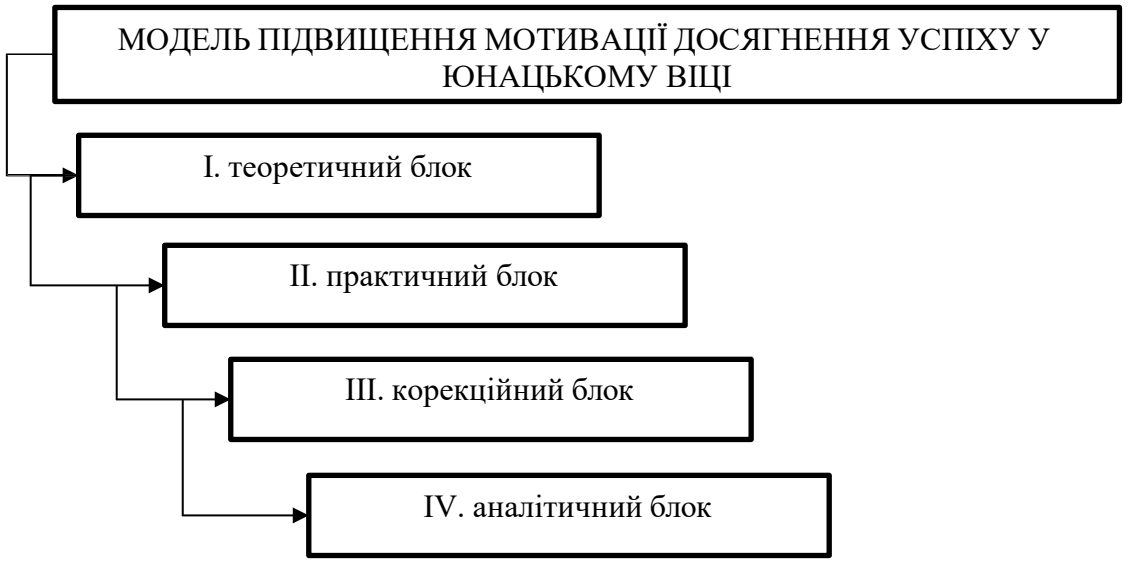

Рис. 2.6. Модель підвищення мотивації досягнення успіху у юнацькому віці

Проблемні питання - це питання, які вимагають аналізу, порівняння, зіставлення, інтерпретації різних типів інформації і, як наслідок, глибшого розуміння матеріалу, що цікавить.

Навчання є найбільш ефективним, коли студент вивчає матеріал у співпраці з іншими студентами. Найважливішою частиною будь-якої бесіди в класі є залучення студентів до процесу навчання, щоб вони могли

відкривати для себе нові речі через свої ідеї, обговорення, взаємодію та з учителем. Такі стратегії підкріплення включають похвалу та звинувачення, встановлення очікувань щодо майбутніх дій, їх успіху чи невдачі. Для мотивації до нового (нових умінь, знань, умінь) учень має бути задоволений можливостями: становищем у колективі, оцінкою, просуванням викладача [26, с. 89]

Об'єктивність, відкритість та перспективність контролю та оцінювання. Оцінка надихає, але не завжди. Оцінювання є підкріплюючим, коли учень: – впевнений у точності процесу; - вважає, що це добре для себе; – знає, що потрібно зробити для досягнення вищих показників; - він знає, що його підтримають у цій реалізації; - безпечно, тому що є умови для досягнення великих результатів.

Залучати студентів до індивідуальної праці, збільшуючи можливості індивідуального працевлаштування. Робота над навчанням методами самонавчання. Самоосвітня робота студентів – це пізнавальна діяльність, яка керується сама собою, реалізуючи свої завдання, цілі та завдання.

Словесне заохочення. У постановці цілей навчання ключову роль відіграє вербальне підкріплення та оцінка, яка відображає результати навчання юнаків [26, с. 91]. 16. Створіть хороше навчальне середовище. Під сприятливим психологічним кліматом прийнято розуміти емоційно-психологічний настрій колективу, в якому особисті та ділові стосунки членів колективу, зумовлені їх ціннісними орієнтаціями, моральними нормами та інтересами, представляють собою емоційний туман.

Психологічний клімат навчального колективу відображається насамперед у загальному емоційно насиченому ставленні учнів до подій; у виконанні учнів, продумати навчально-виховний процес, покращити стосунки з однолітками та дорослими. Отже, ефективна мотивація юнаків до виконання навчальних завдань за допомогою комплексу технологій може вважатися вартою участі в кожному уроці.

ВИСНОВКИ

Тому на основі теоретичного аналізу літератури пропонується під педагогічною мотивацією розуміти структуру мотивів, що характеризується ієрархією, системою різних мотиваційних тенденцій, підпорядкованих одна одній із провідних і соціально значущих мотивів.

Розглядаючи сучасний підлітковий вік, структуру навчальної мотивації визначають як зміст внутрішньої мотивації як складової мотиваційної сфери, виділяють наступні рівні сформованості навчальної мотивації: навчальні мотиви, інтерес до матеріалу; набути нових умінь, навичок, навичок; мета самовизначення, засвоєння способів здобуття знань, особливо шляхом використання нових інформаційно-комунікаційних технологій, пошуку інформації з Інтернет-ресурсів, соціальних мереж тощо; за зовнішнім змістом - широкі соціальні (мотиви обов'язку і відповідальності перед суспільством, навчальним закладом, батьками та іншими відповідними особами за належне виховання; використання в майбутньому набутих знань у суспільно корисній діяльності) і вузькі. (готовність спілкуватися з однолітками і робити спільні справи.

Таким чином, дослідження проводилось у декількох напрямках, було визначено теоретико-методологічні дані щодо особливостей мотивації досягнення успіху у юнацькому віці. Було проведено дослідження та експеримент за визначеною темою. Можна зробити наступні висновки:

– мотивація досягнення успіху - це структурне утворення, мотив якого – досягнення успіху і уникнення невдачі, що складаються з таких компонентів: потреба досягнення мети та її антиципація, інструментальна активність, афективний стан, результат діяльності і ставлення до цього оточуючих;

– психологічні аспекти розвитку особистості в юнацькому віці мають певні особливості, які значно впливають на формування мотивації юнака.

Аналіз результатів емпіричних досліджень дозволяє стверджувати, що більшість молодих людей сучасного життя належать до андрогінного типу.

У структурі мотивів навчальної діяльності молоді домінували мотиви професійної та творчої самореалізації.

У структурі мотивів навчальної діяльності досліджуваних обох груп мотивація уникнення була менш вираженою.

У психології підлітковий вік розглядається як кінець періоду зниження розумової стимуляції та є найбільш відповідальним віком. Юнацький вік є перехідною фазою від дозрівання до зрілості, періодом інтенсивної соціалізації та розвитку людини.

У ході дослідження було здійснено аналіз і вивчено кілька важливих аспектів мотивації навчальної діяльності юнаків. Зокрема, було:

1. **Здійснено аналіз сутності та структури мотивації**. Це дозволило розкрити мотивацію як багатогранний процес, що включає як внутрішні, так і зовнішні фактори, які визначають рівень активності учня в навчальній діяльності. Розглянуто когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти мотивації, які взаємодіють між собою і впливають на успіхи учнів.

2. **Вивчено вікові особливості мотивації юнаків**. Було розглянуто, як фізіологічні та психологічні зміни в підлітковому віці впливають на мотиваційні установки учнів. Зокрема, з'ясовано, що в юнацькому віці переважають мотиви самостійності та соціальної значущості, а також змінюється співвідношення внутрішніх і зовнішніх мотивів у навчальній діяльності.

3. **Обґрунтовано типологію мотивів навчальної діяльності**. Було виокремлено різні типи мотивів, серед яких можна виділити мотиви досягнення успіху, уникнення невдач, самореалізації, а також соціальні мотиви, пов'язані з отриманням схвалення від оточуючих. Проаналізовано, як ці мотиви впливають на рівень мотивації юнаків і на їхню навчальну активність.

4. **Емпірично досліджено особливості мотивації навчальної діяльності юнаків**. В ході дослідження за допомогою методик, таких як «Шкала навчальної мотивації» (Н. Грецова), тест мотивації досягнення успіху та уникнення невдач (А. Мехрабіан), а також методика діагностики мотивації навчання (Т. Ільїна), було вивчено реальний рівень мотивації у 30 юнаків. Результати показали різноманітність мотиваційних установок, що свідчить про необхідність індивідуалізованого підходу до кожного учня.

Отже, провівши дослідження та провівши кореляційний аналіз ми можемо підтвердити, мотивація досягнення успіху часто корелює з високим рівнем мотивації до навчання, що вказує на значення активного прагнення до досягнення результатів як внутрішнього стимулу для навчальної діяльності.

Таким чином, проведене дослідження дозволило всебічно охарактеризувати мотивацію навчальної діяльності юнаків, виявити ключові фактори, що впливають на її рівень, а також запропонувати шляхи для підвищення мотивації через врахування вікових, індивідуальних та соціальних особливостей учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія.* 2011. № 72. С. 5-16.

2. Божович Л. І. Особистість та її формування у дитячому віці. Москва: Педагогіка, 1968. 321 с.

3. Васіл'єв В. Проектно-дослідницька технологія: розвиток мотивації. *Народна освіта*. 2012. № 9. С. 177-180.

4. Венгер О.П., Гусєва Т.П., Мисула Ю.І., Сас Л.М., Смашна О.Є., Білоус В.С., Люта О.О., Несторович Я.М. Мотивація досягнення як важливий чинник успішного професійного становлення студентів-медиків. *Медична освіта.* 2018. № 4. С. 31-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mosv_2018_4_7.

5. Дергачева О. Є. Основні положення теорії самодетермінації Е. Десі та Р. Райана. VIII Міжнародна конференція студентів та аспірантів з фундаментальних наук «Ломоносов - 2010». URL: http://www.centrobrazovaniya.ru/derg.html.

6. Дніпрова О. А. Динаміка мотивації досягнення у студентів- психологів. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. *Педагогіка і психологія.* 2014. №1. С. 17-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2014_1_4.

7. Занюк С. С. Психологія мотивації. Київ : Либідь, 2002. 304 с.

8. Зеєр Е. Ф. Психологія професій: навчальний посібник для студентів вузів. 3-тє вид., перераб., Дод. Москва: Академічний Проспект; Фонд «Світ», 2005. 336 с.

9. Запорожан В. М., Нікогосян Л. Р., Аймедов К. В. Взаємозв'язок мотивації досягнень та успіхів у навчанні у студентів медичного факультету. *Медична освіта*. 2011. № 2. С. 108-113.

10. Ільїн Є. П. Мотивація та мотиви. СанктПетербург: Пітер, 2011. 256 с.

11. Ільїн Є. П. Мотиви людини: теорія та методи вивчення. Київ: Вища

школа, 2007. 292 с.

12. Каган М. С. Людська діяльність. Москва: Політіздат, 1974. 328 с.

13. Канюк С.С. Психологія мотивації. Київ: Либідь, 2002. 284 с.

14. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання. Нар. укр. акад. Харків: Вид - во НУА, 2005. 360 с.

15. Кондратьєва М. В. Розвиток мотивації досягнення у студентів вузів: навчально-метод. посіб. Ставропіль: Ізд-во СевКав ГТУ, 2005. 104 с.

16. Корнілова Т. В. Багатомірність чинника суб'єктивного ризику (у вербальних ситуаціях прийняття рішень). *Психологічний журнал*. 1998. Т. 19. № 6. С. 40-51.

17. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

18. Леонт'єв А. Н. Діяльність. Свідомість. Особистість. Москва: Політіздат, 1975. 304 с.

19. Макаренко С. С. Формування мотивації досягнень в структурі мотиваційної сфери особистості вчителя. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. №1. С. 314-323. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2013_1_36.

20. Макклелланд Д. Мотивація людини. Санкт-Петербург, Росія: Пітер, 2007. 672 с.

21. Максименко С.Д. Механізми трансформації структурних компонентів діяльності у професійному розвитку особистості в сучасних умовах. Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях: матеріали міжрегіон. наук. семінару. Мін-во оборони України. Національний університет оборони України. Київ: НУОУ. 2010. С.12-14.

22. Максименко С.Д. Загальна психологія. Київ. 2004. 272 с.

23. Максименко С.Д., Філоненко М.М. Основи наукових досліджень. Київ: НМУ. 2013. 80 с.

24. Маркова А. К., Матіс Т.А., Орлов А.Б. Формування мотивації навчання. Москва, 1990. 212 с.

25. Матюхіна М. В. Мотивація навчання молодших школярів. Москва:

Просвітлення, 1984. 198 с.

26. Моргун В.Ф. Психологічні проблеми мотивації навчання. *Питання психології.* 1976. № 6. С. 54-67.

27. Морозова Н. Г. Вчителю про пізнавальний інтерес. Москва: Знание, 1979. 48 с.

28. Мудрик А.В. Час пошуків та рішень, або старшокласникам про них самих: книга для учнів. Москва: Просвітництво, 1990. 191 с.

29. Нагель О. І. Про критерії оцінки проектної діяльності учнів. *Школа та виробництво*. 2007. № 6. С. 12-20.

30. Назар Ю. О. Теоретико-психологічний аналіз особливостей процесу досягнення успішності у професійній діяльності особистості. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського.* 2013. №10. С. 217-221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2013_2_10_44.

31. Немов Р. С. Психологія. Москва: Освіта: ВЛАДОС, 1995. 146 с.

32. Подшивайлов Ф. М. Мотивація досягнення та рівень розвитку інтелектуальних здібностей старшокласників. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2015. № 4. С. 42-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_4_12.

33. Подшивайлов Ф.М. Мотиваційна сфера особистості: діагностично-розвивальний путівник : методичні рекомендації. Інститут обдарованої дитини, 2015. 55 с.

34. Полат Є.С., Бухаркіна М.Ю., Моісеєва М.В., Петров А.Е. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти. Москва : Видавничий центр «Академія», 2005. 272 с.

35. Підкасистий П.І., Фрідман Л.М., Гарунов М.Г. Психолого-дидактичний довідник викладача вищої школи. Москва: Педагогічне суспільство Росії, 1999. 354 с.

36. Полат Е. С. Метод проектів під час уроків іноземних мов. *Іноземні мови у школі*. 2000. № 2. С. 3-10.

37. Посацький О.В. Особливості образу майбутнього в юнацькому віці.

Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С.Костюка. Київ, 2004. №3. С.264-272.

38. Прядко Н. О. Мотивація досягнення як детермінанта успіху в професійній діяльності особистості. *Вісник національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.* 2015. № 127. С. 177-180. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_ dl=1574.

39. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології. Санкт-Петербург: Пітер, 2002. 720 с.

40. Рудь Г.В. Дослідження феномену прокрастинації в юнацькому віці. *Психологія: реальність і перспективи*. 2019. №12. С.190-196.

41. Спиця-Оріщенко Н. Психологічні особливості розвитку особистості в ранньому юнацькому віці. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2016. № 1. С. 198-201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2016_1_36.

42. Стамбулова Н. Психологія спортивної кар'єри. Санкт-Петербург: Центр кар'єри, 2012. 367 с.

43. Філоненко Л.А. Моделювання процесу формування мотивації досягнення успіху в умовах системних суспільних змін: теоретичний та практичний аспекти. *Актуальні проблеми психології.* 2019. №18. С.326-345. URL: http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v11/i18/21.pdf.

44. Смірнов С.Д. Секрети гарного та поганого навчання. *Питання психології*. 1996. №2. С. 11-14.

45. Терещук А.І., Дятленко С.М. Методика організації проектної діяльності старшокласників з технологій: метод. пос. для вчителів, навч. прогр., варіат. модулі. Київ : Літера ЛТД, 2010. 128 с.

46. Фірсова М. Самовідкриття здібностей. *Вчитель*. 2002. № 3. С. 28-32.

47. Хекхаузен Х. Психологія мотивації досягнення. Санкт-Петербург: Сенс, 2001. 860 с.

48. Холл К.С., Ліндсей Г. Теорії особистості. Москва: КСП+, 2000. 672 с.

49. Хекхаузен Х. Мотивація та діяльність. 2-е изд. Санкт-Петербург:

Пітер; Москва: Сенс, 2003. 860 с.

50. Х'єл Л., Зіглер Д. Теорії особистості. Санкт-Петербург: Пітер Прес, 2015. 608 с.

51. Ягупов В.В. Педагогіка. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

52. Ackles Miles. Big British psychological guide. Ed. Cardiff 2009.

53. DeCastella K., Byrne D., Covington M. Unmotivated or Motivated to Fail? A Cross-Cultural Study of Achievement Motivation, Fear of Failure, and Student Disengagement. Journal of Educational Psychology. 2013. Vol. 105. № 3. P. 861-880.

54. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The «what» and «why» of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11, 227-268.

55. Mehrabian A. Nonverbal Communication. Chicago; New York, 1972.

56. Richard E. Brown & Peter M. Milner (December 2003). «The Legacy Of Donald O. Hebb: More Than The Hebb Synapse». Nature 4: 1019 p.

57. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2004). A voiding death or engaging life as accounts of meaning and culture: A comment on Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt, and Schimel (2004). Psychological Bulletin, 130, 473-477.

58. Shtarke Kurt Studenty. Stanovlenie lichnosti. Perevod s nemeckogo. M.,1982. 136s.

Додаток А

Методика «Мотивація до успіху» Т. Елерса

Інструкція до тесту: «Вам буде запропоновано 41 питання, на кожне з яких дайте відповідь «так» або «ні».

Тестовий матеріал (питання) опитувальника Елерса:

1. Якщо між двома варіантами є вибір, його краще зробити швидше, ніж відкладати на потім.

2. Якщо помічаю, що не можу на всі 100% виконати завдання, я легко дратуюся.

3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я ставлю на карту все.

4. Якщо виникає проблемна ситуація, найчастіше я приймаю рішення одним з останніх.

5. Якщо два дні поспіль у мене немає справи, я втрачаю спокій.

6. В деякі дні мої успіхи нижче середніх.

7. Я більш вимогливий до себе, ніж до інших.

8. Я добріший за інших.

9. Якщо я відмовляюся від складного завдання, згодом суворо засуджую себе, бо знаю, що в ньому я домігся б успіху.

10. В процесі роботи я потребую невеликих паузах для відпочинку.

11. Старанність - це не основна моя риса.

12. Мої досягнення в роботі не завжди однакові.

13. Інша робота приваблює мене більше тієї, якої я зайнятий.

14. Осуд стимулює мене сильніше похвали.

15. Знаю, що колеги вважають мене діловою людиною.

16. Подолання перешкод сприяє тому, що мої рішення стають більш категоричними.

17. На моєму честолюбстві легко зіграти.

18. Якщо я працюю без натхнення, це зазвичай помітно.

19. Виконуючи роботу, я не розраховую на допомогу інших.

20. Іноді я відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.

21. Потрібно покладатися тільки на самого себе.

22. У житті небагато речей важливіше грошей.

23. Якщо мені треба буде виконати важливе завдання, я ніколи не думаю ні про що інше.

24. Я менш честолюбний, ніж багато інших.

25. В кінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу.

26. Якщо я розташований до роботи, роблю її краще і більш кваліфіковано, ніж інші.

27. Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, здатними наполегливо працювати.

28. Коли у мене немає роботи, мені не по собі.

29. Відповідальну роботу мені доводиться виконувати частіше за інших.

30. Якщо мені доводиться приймати рішення, намагаюся робити це якомога краще.

31. Іноді друзі вважають мене ледачим.

32. Мої успіхи в якійсь мірі залежать від колег.

33. Протидіяти волі керівника безглуздо.

34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.

35. Якщо у мене щось не ладиться, я стаю нетерплячим.

36. Зазвичай я звертаю мало уваги на свої досягнення.

37. Якщо я працюю разом з іншими, моя робота більш результативна, ніж у інших.

38. Чи не доводжу до кінця багато, за що беруся.

39. Заздрю людям, які не завантаженим роботою.

40. Не заздрю тим, хто прагне до влади і положенню.

41. Якщо я впевнений, що стою на правильному шляху, для доведення своєї правоти піду на крайні заходи.

Ключ опитувальника Т. Елерса.

Розрахунок значень. По 1 балу нараховується за відповідь "так" на питання:

2-5, 7-10, 14-17, 21, 22, 25-30, 32, 37, 41

і "ні" - на наступні: 6, 13, 18 , 20, 24, 31, 36, 38 і 39.

Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33-35 і 40 не враховуються.

Підраховується загальна сума балів.

Інтерпретація методики мотивації до успіху (норми тесту Елерса):

Чим більша сума балів, тим вище рівень мотивації до досягнення успіху.

Від 1 до 10 балів - низька мотивація до успіху;

від 11 до 16 балів - середній рівень мотивації;

від 17 до 20 балів - помірно високий рівень мотивації;

більше 21 бала - дуже високий рівень мотивації до успіху.

Додаток Б

Тест-опитувальник «Потреба в досягненні цілі» Ю.М. Орлова

Інструкція: «Вам пропонується ряд тверджень. Якщо Ви згодні з висловлюванням, то поруч з його номером напишіть «так» або поставте знак (+), якщо не згодні – «ні» (-).»

Стимульний матеріал:

1. Думаю, що успіх в житті, скоріше, залежить від випадку, ніж від розрахунку.

2. Якщо я втрачу улюбленого заняття, життя для мене втратить будь-який **сенс.**

3. Для мене в будь-якій справі важливіше не його виконання, а кінцевий **результат.**

4. Вважаю, що люди більше страждають від невдач на роботі, ніж від поганих взаємин з близькими.

5. На мою думку, більшість людей живуть далекими цілями, а не близькими.

6. У житті у мене було більше успіхів, ніж невдач.

7. Емоційні люди мені подобаються більше, ніж діяльні.

8. Навіть у звичайній роботі я намагаюся удосконалити деякі її елементи.

9. Цілком Зайнятий думками про успіх, я можу забути про запобіжні заходи.

10. Мої близькі вважають мене ледачим.

11. Думаю, що в моїх невдачах винні, скоріше, обставини, ніж я сам.

12. Терпіння в мені більше, ніж здібностей.

13. Мої батьки занадто суворо контролювали мене.

14. Лінь, а не сумнів в успіху змушує мене часто відмовлятися від своїх намірів.

15. Думаю, що я впевнений в собі людина.

16. Заради успіху я можу ризикнути, навіть якщо шанси невеликі.

17. Я старанний чоловік.

18. Коли все йде гладко, моя енергія посилюється.

19. Якби я був журналістом, я писав би, скоріше, про оригінальні винаходи людей, ніж про події.

20. Мої близькі зазвичай не поділяють моїх планів.

21. Рівень моїх вимог до життя нижчий, ніж у моїх товаришів.

22. Мені здається, що наполегливості в мені більше, ніж здібностей.

23. Я міг би досягти більшого, звільнившись від поточних справ.

Ключ до тесту - опитувальника Орлова.

Відповіді «Так» (+) на питання: 2, 6, 7, 8, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 23; відповіді «Ні» (-) на питання: 1, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20.

Обробка результатів.

За кожну відповідь збігаються з ключем ставиться 1 бал, відповіді підсумовуються.

Інтерпретація даних методики Орлова.

0 - 6 балів - низька потреба в досягненнях.

7 - 9 балів - знижена потреба в досягненнях.

10 - 15 балів - середня потреба в досягненнях.

16 - 18 балів - підвищена потреба в досягненнях.

19 - 23 балів - висока потреба в досягненнях.

Додаток В

Методика Т. Елерса: діагностика мотивації до уникнення невдач

Інструкція: Пропонуємо вам список слів: 30 колонок по три слова. У кожному рядку виберіть тільки одне з трьох слів, яке найточніше Вас характеризує, і позначте його.

1	2	3
1. Сміливий	пильний	заповзятливий
2. Лагідний	нерішучий	впертий
3. Обережний	рішучий	песимістичний
4. Непостійний	безцеремонний	уважний
5. Нерозумний	боягузливий	нерозважливий
6. Спритний	жвавий	передбачливий
7. Холоднокровний	поміркований	завзятий
8. Стрімкий	легковажний	полохливий
9. Нерозважливий	манірний	непередбачливий
10. Оптимістичний	добросовісний	уважний
11. Меланхолійний	невпевнений	нестійкий
12. Боягузливий	недбалий	схвильований
13. Нерозважливий	тихий	полохливий
14. Уважний	нерозумний	сміливий
15. Розсудливий	швидкий	мужній
16. Заповзятливий	обережний	передбачливий
17. Схвильований	розсіяний	нерішучий
18. Малодушний	необережний	безцеремонний
19. Лякливий	нерішучий	нервовий
20. Відповідальний	відданий	авантюрний
21. Передбачливий	жвавий	відчайдушний
22. Приборканий	байдужий	недбалий
23. Обережний	безтурботний	терплячий
24. Розумний	турботливий	хоробрий
25. Завбачливий	безстрашний	добросовісний
26. Поспішний	лякливий	безтурботний
27. Розсіяний	нерозважливий	песимістичний
28. Обачний	розсудливий	заповзятливий
29. Тихий	неорганізований	боязкий
30. Оптимістичний	пильний	безтурботний

Ви отримуєте один бал за вибір, наведений у ключі (перша цифра перед рискою означає номер рядка, друга цифра після риски - номер стовпчика, в якому потрібне слово. Наприклад, 1/2 означає, що слово, за яке нараховується

один бал, записане в першому рядку, в другому стовпчику - «пильний»). За інший вибір бал не зараховується.

Ключ підрахунку: 1/2; 2/1; 2/2; 3/1; 3/3; 4/3; 5/2; 6/3; 7/2; 7/3; 8/3; 9/1; 9/2; 10/2; 11/1; 11/2; 12/1; 12/3; 13/2; 13/3; 14/1; 15/1; 16/2; 16/3; 17/3; 18/1; 19/1; 19/2; 20/1; 20/2; 21/1; 22/1; 23/1; 23/ 3; 24/1; 24/2; 25/1; 26/2; 27/3; 28/1; 28/2; 29/1; 29/3; 30/2.

Обробка результатів. Чим більша сума балів - тим вищий рівень мотивації до уникнення невдач, захисту. Від 2 до 10 балів: низька мотивація до самозахисту; від 11 до 16 балів - середній рівень мотивації; від 17 до 20 балів - високий рівень мотивації; понад 20 балів - надто високий рівень мотивації до уникнення невдач, самозахисту.

Додаток Г

Дані дослідження мотивації уникнення невдач за методикою Т. Елерса

Студент	I курс		IV курс	
	Бали	Рівень	Бали	Рівень
1	2	3	4	5
1	4	низький	2	Низький
2	22	дуже високий	11	Середній
3	18	високий	4	Низький
4	15	середній	5	Низький
5	17	високий	2	Низький
6	22	дуже високий	17	Високий
7	4	низький	23	дуже високий
8	11	середній	10	Середній
9	9	низький	6	Низький
10	15	середній	4	Низький
11	11	середній	6	Низький
12	17	високий	14	Середній
13	19	високий	22	дуже високий
14	9	низький	17	Високий
15	11	середній	4	Низький
16	20	дуже високий	11	Середній
17	12	середній	7	Низький
18	18	високий	1	Низький
19	15	середній	11	Середній
20	14	середній	8	Низький
Всього:	283	X	185	X
Середнє значення	14,15	X	9,25	X

Додаток Д

Групування даних за рівнем мотивації уникнення невдач

Показник	I курс		IV курс		Відхилення осіб	Відхилення питомої ваги, %
	Кількість осіб	Питома вага, %	Кількість осіб	Питома вага, %		
1	2	3	4	5	6	7
низький	4	20	11	55	7	35
середній	8	40	5	25	-3	-15
високий	5	25	2	10	-3	-15
дуже високий	3	15	2	10	-1	-5
Всього	20	X	20	X	X	X